

Makale Gönderim Tarihi: 22.12.2025

Yayına Kabul Tarihi: 12.01.2026

Araştırma Makalesi

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ZIRHLI BİRLİKLERİ TARİHİ*

Zeynep Erbaş**

ÖZ

Kara kuvvetleri içerisinde 20. yüzyılın ilk dönemlerinde yerini alan zırhlı birlikler, 1903'te tasarı aşaması ile başlamış ve 1916 yılında muharebe sahasında kullanılmıştır. Avrupa merkezli savaş çalışmalarında sıkça yer verilen tank anlatımı, Türk askeri kültüründe henüz yerini almamıştır. Türk Zırhlı Birlikleri tarihi, literatürde çokça ele alınmamış bir konudur. Yaşanılan sorunun temelinde alana ön yargı ile bakış, mevcut kaynakların dağınık olması, mekanik bilgi gerekliliği ve popüler olmaması sebepleri ön planda olmuştur. Çalışma, askeri tarih anlatısı içerisinde ülkemizde de yaygın bir tank kültürü olduğunu anlatmak ve literatürdeki eksikliğin tamamlanması amacıyla ele alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışma, 90. yılını yaşayan Türk tankçılığının Erken Cumhuriyet Dönemi, Soğuk Savaş Dönemi ve 21. yüzyılda değişen güvenlik politikaları karşısındaki evrimini anlatma ve anlamak açısından önem arz etmektedir. Konu ele alınırken her dönemin yazılı askeri metinleri temele alınıp; talimname, ders notları, personel anıları, tatbikat ve manevralar ile sınıfın teşkilat ve eğitim yapısı hakkında bir çerçeve oluşturulmuştur. Uluslararası askeri gelişmeler, savunma sanayii alanında yaşanan modernizasyon çalışmaları ve askeri-ekonomik anlaşmalara da değinilmiş; basın organları ve röportajlar doğrultusunda askeri misyonu dışında sivil tabanda oluşturduğu millî birlik ögesi üzerinde durularak Türk Zırhlı Birlikleri Tarihi bilimsel bir zemine oturtulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tank, Tank Tarihi, Mekanize Savaş, Türk Zırhlı Birlikleri, Savunma Sanayii.

THE HISTORY OF TURKISH ARMORED UNITS IN THE REPUBLIC ERA

ABSTRACT

Armored units, which took their place in the land forces in the early 20th century, started with the design phase in 1903 and were used on the battlefield in 1916. The tank narrative, which is frequently included in European-based war studies, has not yet taken its place in Turkish military culture. The history of Turkish Armored Units is a subject that has not been addressed in the literature. The main reasons for this problem are the prejudiced view of the field, the scattered existing sources, the need for mechanical information and its

* Bu makale şehit ve gaziler başta olmak üzere Türk Tank sınıfının tüm askerlerine ithaf edilmiştir.

** Bağımsız Araştırmacı, zynp.erbasm3@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6657-6163.

unpopularity. This study aims to explain that there is a widespread tank culture in Turkey within the military history narrative and to fill the gap in the literature. From this point of view, the study is important in terms of explaining and understanding the evolution of Turkish tanking, which is in its 90th year, in the Early Republican Period, the Cold War Period and the changing security policies in the 21st century. The study is based on the written military texts of each period, and a framework has been created for the organizational and training structure of the class through the instructions, lecture notes, personnel memoirs, exercises and maneuvers. International military developments, modernization efforts in the field of defense industry and military-economic agreements are also touched upon. In line with press organs and interviews, the History of the Turkish Armored Corps is placed on a scientific basis by focusing on the national unity element it created on the civilian base in addition to its military mission.

Keywords: Tank, Tank History, Mechanized Warfare, Turkish Armored Troops, Defence Industry.

Giriş

Savaş olgusunun keskin bir dönüşüm sürecine girdiği 20. yüzyılın ilk çeyreği, klasik muharebe anlayışının ve geleneksel askeri öğretilerin sorgulanarak geri planda bırakılmaya başlandığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Endüstriyel kapasite, teknoloji ve modern devlet aygıtlarının dönüşümü özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında muharebe biçimlerini radikal biçimde etkilemiştir. Durağan siper harbinin yarattığı çıkmaz, tekdüzelik ve yüksek can kayıpları, muharebe alanında yeni stratejik çözümlerin geliştirilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu dönemde geliştirilen ve kara muharebelerinin yapısını kökten değiştiren en önemli unsurlardan biri tank teknolojisinin ortaya çıkışı olmuştur.

Tankın ilk tasarım konsepti, Avusturyalı askeri mühendis Adolf Bursty'nin 1903 yılında deniz kuvvetlerine ait zırh ve motor sistemlerinden esinlenerek geliştirdiği *Motorgeschütz* ile somutlaşmıştır. Bu tasarımın evrimi, İngiltere'de üretilen *Little Willie* ve modern tank teknolojisinin başlangıcı kabul edilen *Mark* serisi ile sonuçlanmıştır. Tanklar ilk kez 1916 Somme Muharebesi'nde sahaya sürülmüş, 1918 Amiens Muharebesi'yle kara orduları içerisinde bağımsız bir muharip sınıf olarak konumlarını belirginleştirmiştir. İki savaş arası dönemde Almanya'nın yeniden silahlanma stratejisi, zırhlı birliklerin üretimi, taktik eğitimi ve doktrin geliştirme faaliyetleri üzerinden yürütülmüş olup; bu politikalar İkinci Dünya Savaşı'nda *Blitzkrieg* (Yıldırım Harbi) doktriniyle mekanize harp kültürünün meşruluğunu sağlamıştır. Bu doktrin yalnızca askeri kapasiteyi değil, aynı zamanda devletlerin güvenlik stratejilerini, caydırıcılık yaklaşımlarını ve diplomatik müzakere pozisyonlarını etkileyen yeni bir paradigma yaratmıştır.

Bu küresel askeri teknoloji dönüşümü, Türkiye Cumhuriyeti tarafından yakından takip edilmiştir. Cumhuriyet'in kurucu liderleri, uluslararası güvenlik ortamındaki değişimlerin farkında olarak modern kara kuvvetlerinin şekillendirilmesini stratejik öncelik olarak ele almıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Başbakan İsmet İnönü, askeri gelişmeleri izleyerek Türk Silahlı Kuvvetleri'ne (TSK)

modern zırlı unsurların kazandırılması yönünde girişimlerde bulunmuştur. 1928 yılında Fransa menşeli Renault FT-17 tankının tedariki, Türk kara kuvvetlerinde mekanizasyon sürecinin ilk adımını oluşturmuştur. Stratejik açıdan bakıldığında bu tedarik, genç devletin konvansiyonel caydırıcılık kapasitesini güçlendirme ve bölgesel güvenlik temasında etkin bir aktör olma hedefiyle örtüşmüştür.

İnönü'nün girişimleri sonucunda Sovyetler Birliği ile kurulan askeri-diplomatik iş birliği çerçevesinde T-26 model tankların satın alınması, iki ülke arasındaki stratejik yakınlaşmanın somut göstergelerinden biri olmuştur. 1934'te Lüleburgaz'da kurulan ilk tank taburu, TSK'nın mekanize harp kültürünün kurumsal temelini atmıştır. Taburun komutanlığına atanan süvari kökenli Binbaşı Tahsin Yazıcı yurtdışı eğitim deneyimleri, talimname çevirileri ve sınıf personelinin yetiştirilmesi konularındaki katkılarıyla "Tankçılığın Babası" olarak anılmıştır. 1937'de ilk zırlı tugayın, 1940'ta ilk zırlı alayın teşkili ise Türkiye'nin konvansiyonel savaş kapasitesini bölgesel dinamiklere uyumlu şekilde arttırdığını göstermektedir.

Bu çalışma, kuruluşundan günümüze TSK bünyesinde muharip bir sınıf olarak faaliyet gösteren tank sınıfının 90 yıllık tarihsel gelişimini mikro bir tarih çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Cumhuriyet askeri tarihçiliğinde sınırlı ilgi gören tank sınıfı, hem kurumsal dönüşümü hem de Türkiye'nin askeri modernleşme, güvenlik stratejisi ve savunma politikaları süreçleriyle ilişkisi bakımından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Çalışma; kronolojik bir kurguya dayanarak teşkilatlanma, birlik yapısı, eğitim süreçleri, personel profili ve tatbikat faaliyetlerini ele almaktadır. Bu konular savunma sanayii gelişmeleri, envanterdeki tank modelleri, modernizasyon çalışmaları ve harekât örnekleriyle desteklenmektedir.

Araştırmanın kaynak tabanı arşiv belgeleri, birincil ve ikincil literatür çalışmaları, tank sınıfı personelinin çalışmaları, ders notları, talimnameler, savunma sanayii raporları ve basın-yayın materyallerinden oluşmaktadır. Bu yaklaşım, tank sınıfının tarihsel seyrinin yalnızca askeri bir perspektiften değil; aynı zamanda stratejik düşünce, sosyoloji ve güvenlik politikaları bağlamlarında da bütüncül analiz edilmesine imkân tanımaktadır.

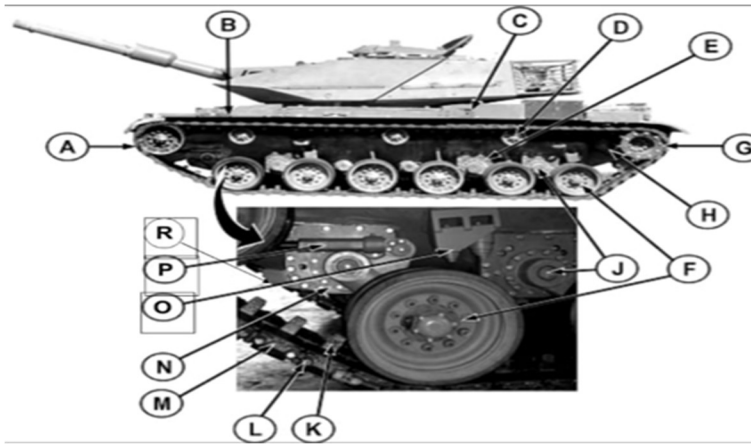
1. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Zırlı Birlikler

1.1. İki Dünya Savaşı Ara Dönem

Tank sınıfının kara kuvvetleri içerisindeki gelişimini incelemeye önce tank kavramını irdelemenin çalışma içeriğinin anlaşılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Tankın tasarım fikri, 1903 yılında donanma kuvvetlerinde yer alan savaş gemilerinin su yüzeyinde icra ettiği muharebe usullerinin karada da yapılabileceği düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Tank, kara kuvvetlerinin zırlı muharebe kabiliyetinin ana unsuru olan paletli ve zırlı kara aracıdır. Yüksek korumalı gövdesi, topu ve yardımcı silahlarıyla düşman zırlı unsurlarını, tahkimatları ve önemli hedeflerini etkisiz hale getirmek için tasarlanmıştır. Muharebe sahasında ateş gücü, hız ve korunma bileşenlerini aynı kara aracında barındırarak zırlı birliklere saldırı, savunma ve manevra kabiliyetini kazandırmaktadır. Tek başına her tank muharebe sahasının tehlikelerine

karşı hassastır. Bu hassasiyet tanklar birlik halinde kullanıldığı zaman önemli ölçüde azalır. Tank takımı, bir tank bölüğünün en küçük manevra elemanıdır. Takım her birinde ikişer tank bulunan iki kısım halinde teşkilatlanmış olup dört ana muharebe tankından oluşmaktadır. Takım komutanı ve takım astsubayı aynı zamanda tank komutanı olarak görev yapmaktadır. 2'nci tank, takım komutanının kanat elemanıdır.¹ 4'ncü tank da takım astsubayının kanat elemanıdır. Tank takımı tank bölüğünün kuruluşuna dahil edilmiştir.

Tank takımının temel vazifesi düşmana yaklaşmak ve onu yok etmektir. Tank takımı yüksek hareket kabiliyeti, ateş gücü, haberleşme kabiliyeti ve zırh koruması nedeniyle modern muharebe sahasında sonucu etkileyen birliktir. Takım, bölük timinin vazifesini yerine getirmesini sağlamak için intikal eder, taarruz eder, savunur ve diğer gerekli görevleri icra etmektedir. Takım, kendisine verilen vazifeyi yerine getirirken; muharebe, muharebe destek ve muharebe hizmet destek birlikleri ile koordineli olarak, ateş, manevra ve darbe etkisini kullanmaktadır. Tank takımı iyi eğitildiği, etkili olarak yönetildiği ve motive edildiği takdirde hayatta kalır ve muharebeyi kazanmaktadır.

Görsel-1 Tankın teknik içeriği.

<p>A – Gergi Tekerleği</p>	<p>Paletin gerginliğini ayarlayan, tahriksiz tekerlektir. Paletin önde veya arkada düzgün hat boyunca dönmesini sağlar ve palet atmasını önler.</p>
<p>B – Yan Lambalar</p>	<p>Araç çevre aydınlatması, konum bildirimini ve gece sürüş güvenliği için kullanılan dış aydınlatma elemanlarıdır.</p>

¹ Kanat Elemanı: Muharebe şartlarında takımın sağındaki veya solundaki tankla durumunu muhafaza etmesini, belirli bir talimat verilmediği durumlarda kanattaki tankların hareketlerini komutanlarına göre ayarlamasını sağlamaktadır.

C – Harici Akım Aktarma Yuvası	Araç dışından güç veya enerji transferi için kullanılan bağlantı noktasıdır. Genellikle bakım, kurtarma veya yardımcı güç ihtiyacında kullanılır.
D – İstikamet Makaraları	Paletin üst dönüş hattını taşıyan küçük makaralardır. Paletin üst tarafının sarkmasını önleyerek palet hattının stabilitesini artırır.
E – Askı Kolu	Torsiyon çubuğu ya da süspansiyon elemanıyla tekerleği bağlayan koldur. Tekerleğin düşey hareketini süspansiyon sistemine aktarır.
F – Taşıyıcı Tekerlek ve Göbeği	Tankın ağırlığını zemine ileten ana tekerleklerdir. Göbek, tekerleğin süspansiyonla bağlantısının mekanik merkezini oluşturur.
G – Cer Dişlisi	Motor gücünü palete aktaran tahrik dişlisidir. Paletin dişlerine oturan çıkıntılar sayesinde paleti ileri veya geri hareket ettirir.
H – Hız Azaltan	Tahrik sisteminde motor hızını düşürüp torku artıran dişli grubudur. Paletli araçların yüksek tork ihtiyacını karşılar.
J – Burkulabilen Miller	Süspansiyonda yay görevi gören burulma çubuklarıdır. Araç ağırlığını taşıyıcı ve tekerleklerden gelen darbeleri emerek gövdeye iletir.
K – Orta Bağlantı	Süspansiyon veya yürüyüş takımı elemanlarını birbirine bağlayan orta bağlantı noktasıdır. Yapısal denge ve yük dağılımını düzenler.

L – Palet Uç Bağlantısı	Palet zincirinin her bir bağlantısının uçlarında bulunan, palet halkalarını birbirine kilitleyen metal bağlantı parçasıdır.
M – Palet	Tankın zeminle temas eden yürüyüş zinciridir. Basıncı geniş alana yayarak arazi kabiliyetini artırır.
N – Taşıyıcı Tekerlek Yuvası	Taşıyıcı tekerleklerin askı sistemiyle birleştiği yerleşim yuvasıdır. Tekerleğin sabitlenmesini ve düzgün hareket etmesini sağlar.
O – Çarpma Yastığı	Palet veya süspansiyon elemanlarının vurma, çarpma veya aşırı salınım durumunda zarar görmesini engeller.
P – Gergi Tekerleği Ayar Kolu	Gergi tekerleğin ileri-geri konumunu ayarlayarak palet gerginliğini düzenleyen mekanizmadır.
R – Sınırlayıcı Plaka	Palet, tekerlek veya süspansiyon elemanlarının istenmeyen yöne aşırı hareketini sınırlayan güvenlik komponentidir.

Tablo-2 Tankın teknik içerik bilgileri.

1903 yılına bağlı olarak devam eden çalışmalar neticesinde ilk tank olan Mark serisi, ilk kez 1916'da Birinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'nde kullanılmıştır. İngiltere ve Fransa tarafından tankın çalışma prensiplerinin yanlış yorumlanması, süvari sınıfına bağlılığın devam ettirilmesi ve piyade sınıfına yardımcı kuvvet olarak kullanılması tankın esas görevini icra etmesini engellemiştir. Alman Mareşal Moltke'nin muharebe alanındaki kuvvetlerin dağınık kullanılması yerine toplu bir şekilde tertiplenerek ateş ve süratin kullanılmasıyla düşman tehdit sahasını dağıtabileceği yönündeki savı,² 1930'lu yıllara gelindiğinde Alman subaylar tarafından geliştirilerek zırhlı konsept haline getirilmiştir. Alman Mareşal Heinz Guderian tarafından hazırlanan Blitzkrieg

² Pier P. Battistelli, *Heinz Guderian*, çev. Barbaros Uzunköprü (İstanbul: Kronik Yayınları, 2021), 20.

Doktrini'nde, bir muharebe esnasında sahadaki sıklet merkezinin tanklar olması gerektiğini ve mutlak başarının bu şekilde kazanılacağını savunmuştur. Buna göre tank birliklerinin baskın, taarruz, manevra, sıklet merkezi ve kuvvet tasarrufu prensiplerini uygulamasıyla düşmanın imhası sağlanmış olacaktır. Bu esnada tank piyade sınıfına bağlı destek veren değil, piyade sınıfının desteklediği ayrı bir sınıf olmaktadır. Doktrin, birliklerin müşterek hareket etmesini amaçlamıştır. Hava bombardımanı ve topçu ateşi ile başlayan baskın, tankların kama düzeninde ileri muharebe hattında düşman mevzilerine ilerlemesiyle taarruz ve yarma harekâtını icra edilecektir.³ Piyade birlikleri, ele geçirilen bölgelerin tutulması için bölgede kalarak üs kurma çalışmaları gerçekleştirirken tanklar da düşman kuvvetlerin gerisine sarkmak ve taarruzu tamamlamak için ilerleyecektir. Düşmanın imhası ve birliklerin toplanması birleşme yerinde buluşması ile taarruz başarıyla icra edilecektir.

Taarruzun ana amacı düşmanın kesin imhası olurken,⁴ sürat ve zaman önem arz etmektedir. Mekanize savaşın reklam propagandası "hızlı kazanılan savaş" olarak öne çıkmıştır. Bu anlamda tanklar, kara savaşlı odaklı muharebelerde hedef düşman kuvveti şok etkisi altına alarak kısa ve hızlı bir şekilde sonlanması için kullanılmaktadır. Bu kullanımda coğrafya ve arazinin önemi bulunmaktadır: Geniş ova, düzlükler, sık olmayan ağaçlık alanlar, derin olmayan su bölgeleri, açık hava durumu gibi şartlar tankların kullanımı için uygun arazilerdir. Bataklık, çamur, donmuş toprak, derin su bölgeleri, ormanlık arazi ve meskûn mahal bölgeleri ise tankların kullanımına uygun değildir. Elverişsiz arazilerde diğer kuvvetlerden destek almak tank sınıfı için önem arz etmektedir. Bu sebeple zırhlı konsept, tek bir askerî silahın ya da sınıfın öne çıkması ile değil kuvvetlerin eşit derece, aynı anda kullanılmasıyla icra edilmektedir. Tanka yüklenen bu misyon pek çok fikir ayrılıklarına sebep olmuştur: Kimi kaynaklarda teknolojik üstünlüklerin savaşın tamamında başarı kazandıracağı yönünde desteklemeler olurken kimi kaynaklarda ise teknolojik üstünlüğün yalnızca muharebeyi kazanmada yardımcı olacağı ifade edilmiştir.⁵

Bu bilgiler doğrultusunda, henüz yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin genç ordusunda tankın varlığı önem kazanmıştır. Mevcut literatürde Türklerin tankla tanışmasının genellikle 1934'te kurulan ilk tank taburu ile başladığı kabul edilmektedir. Fakat tanklarla daha erken bir dönemde, 1917 Gazze Muharebeleri esnasında karşı karşıya geldiğine dair Fahrettin Altay'ın anılarında bulgular mevcuttur. İngiliz menşeli Mark I tankı ile Gazze'de tanışan Türk askerinin tutumu, Albay Altay'ın hatıralarında "*Bilmediğimiz bu yeni silahı bütün kumandanlar geceleri gidip hayretle seyrediyorduk.*"⁶ ifadeleriyle anlatmıştır. Şüphesiz ki savaş sırasında yaşanan şok ve harp psikolojisi ile tankın ne olduğu konusunda tam bir fikir elde edilememiş ve piyade tüfekleri ile siper savunması yapılmıştır. Milli Mücadele Dönemi'ne gelindiğinde Adana ve Gaziantep İşgali'nde Fransız FT-17 tankı düşman kuvvetler tarafından kullanılmıştır.⁷ Şehir halkının

³ Heinz Guderian, *Achtung Panzer – Dikkat Tank*, çev. Erol Uğur (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2019), 234.

⁴ Mesut Uyar, *Savaş ve Ordu: Ordu Bilgisi*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2022), 173.

⁵ Tolga Ökten, "Askerî Alanda Devrim: Ateş Gücü – Manevra Dengesi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16, 33 (2020): 132.

⁶ Fahrettin Altay, *Üçüncü Gazze ve Kudüs Savaşları Hatıraları*, (İstanbul: 1967), 2.

⁷ İşgal sırasında kullanılan Fransız FT-17 tankı günümüzde Gaziantep Panorama 25 Aralık Müzesi'nde sergilenmektedir.

hendek açma, ormanlık bölgede bataklık oluşturma ve tankın üzerine atlayarak yapmış olduğu savunma ile Türk halkının tanklarla ilk münasebetleri kaydedilmiştir.

1928’de devlet teşvikleri ile Fransa’dan Renault FT-17 tankı satın alınmış ve Piyade Atış Okulu’na verilmiştir. Bunun sebebi, o dönemde tankın ayrı bir sınıf olarak kabul edilmeyip piyadeye yardımcı kuvvet olarak kabul edilmesidir. 1934 yılına gelindiğinde ise Sovyetler Birliği’nden alınan 64 adet T-26 B tankları ile ilk Tank Taburu kurulmuştur.⁸ Lüleburgaz’da kurulan ve Binbaşı Tahsin Yazıcı’nın tabur komutanı olduğu tabur; Tabur karargâhı, Tank bölüğü (2), Zırhlı oto bölüğü (2), Depo (1) halinde teşkil edilmiştir. Tabur içerisinde yer alan T 26 B tanklarının kullanımı tartışma yaratmıştır. Tahsin Yazıcı’nın oğlu ve kendisi de tankçı olan Tank Üsteğmen Bali Yazıcı, tanklarda telsizlerin olmadığı, sıcak havalarda arızalandığı ve motoru soğutma konusunda problemler yaşandığını aktarmıştır.⁹ İlk tank taburunun genel özellikleri aşağıdaki gibidir:

a) Her bölük 3 asıl – 1 yedek tank takımından, takımlar ise 5’er tanktan meydana gelmiştir. Bölük komutanı tankı ile beraber bir bölükte toplam 21 adet tank bulunmuştur.

b) Telsiz sistemi bulunmamaktadır. Haberleşme el, kol ve flama ile sağlanmıştır.

c) Ağır silah bulunmamaktadır.

d) Tank personelinin yetiştirilmesi için Sovyetler Birliği’nden Yüzbaşı Vlademir getirilmiştir.

e) Bakım ve yedek parça tersanesi tam anlamıyla yapılmamıştır.

f) Yakıt ihtiyacı binek hayvanlarla taşınmıştır.

Personel temini süvari ve piyade sınıfı tarafından sağlanmış ve hızlı sınıf geçişleri yaşanmıştır. Eğitim, genel anlamda usta-çırak yöntemi ile başlamıştır. Binbaşı Yazıcı’nın Yüzbaşı iken Fransız Süvari Mektebi’nde eğitim gördüğü dönemde tank üzerine eğitim almış ve ilk talimnameyi çevirmiştir. Burada edilen tecrübeler, tank taburu personellerine disiplin ve dikkatle öğretilmiştir. Bunun yanında yabancı askerî uzmanlar ve teknik ekibin ülkeye gelişi sağlanmış ve teknik eğitim açığı kapatılmaya çalışılmıştır. Personel kıyafeti üniforma üzerine koyu kurşuni tulum, erlerde tozluk ve subaylarda çizme, paçalar golf ve Rus başlığı kullanılmıştır. 10 Ağustos 1935 tarihinde ilk defa tank donatım talimatı yayınlanarak, tankçıların kıyafet usulü belirlenmiştir. Henüz ayrı bir sınıf statüsü kazanılmadığı için kendi işareti olmamıştır. Bunun yerine sarı-madeni tank sembolünü kendi sınıf işaretlerinin üzerine eklenmiştir.

Tank taburunun kurulması halkın ve basın organlarının da dikkatini çekmiş, yeni yayınlar hazırlanmaya başlamıştır. Bu anlamda halkı bilinçlendirme yazılarının öncülüğünü yapan Abidin Daver “*Tank, Muharebe Meydanının Kraliçesi Olacak Mı?*”,¹⁰

⁸ Zeynep Erbaş ve Selma Göktürk Çetinkaya, “Tank Kültürünün Türkiye’de Tezahürü (1932-1945)”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7, Özel Sayı: Dr. Mahmut Kırkpınar’a Armağan (2022): 1314.

⁹ Bali Yazıcı, *Türk Zırhlı Birlikler Tarihi*, (Ankara: Zırhlı Birlikler Okulu Matbaası, 1961), 4.

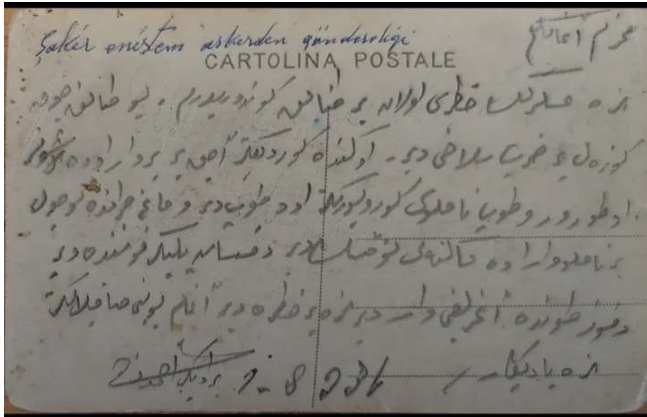
¹⁰ Abidin Daver, “Tank, Muharebe Meydanının Kraliçesi Olacak Mı?”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 1936, 6.

Liddle Hart'ın makale çevirileri gibi pek çok çalışma yayınlamıştır.¹¹ Bu yayınlar içerisinde tankın ne olduğu, nasıl kullanıldığı anlatılırken; dünya ordularında olan gelişmeler, ülkemizdeki tank sınıfı hakkında gzellemeleler anlatılmış ve bir anlamda propaganda yapılmıştır. Bunun yanı sıra askerler arasında memleketteki ailelerine bu yeni kara aracının fotoğrafları gönderilmeye başlanmış, bu sayede hem hatıra kalması sağlanmış hem de tanıtımı yapılmıştır. Örneğin; soy ismine ulaşılamayan Er şakir, aile mensubu olan ağabeyine T26 B tankının fotoğrafını göndererek arka kısmına aşağıdaki cümleleri kaleme almıştır:

“şakir eniştemin askerden gönderdiği.

Muhterem ağabeyime,

Size askerlik hatırası olan bir tank gönderiyorum. Bu tank çok güzel bir harp silahıdır. nnde gördüğünüz açık bir yer var orada şoför oturur ve top namlusu görüyorsunuz. O da toptur ve sağ tarafında kk bir namlu var o da makinalı tfektir. (...) Dokuz ton da ağırlığı vardır, size bir hatıradır. Anam bunu saklar. Size yadigr.”

Görsel-2¹² Er şakir'in ailesine gönderdiği mektubun arka yüzü.

¹¹ Abidin Daver, "Milletin Bütün Kuvvet Kaynakları Harbe Hazırdır", *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Kasım 1935, 6.

¹² Mektubu tarafımla paylaşan Emekli Astsubay Kıdemli Başuvaş Salim Dikduran'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Görsel-3 Er Şakir'in gönderdiği mektubun ön yüzü.

Kuruluşundan bir yıl sonra, 1935'te düzenlenen Trakya Manevraları'nda tanklar kullanılmıştır. Burada piyade-hava-tank iş birliği ilk defa denenmeye çalışılmış fakat adaptasyon ve senkron problemi yaşanmıştır. Bir sonraki yıl Babaseski Manevraları olarak da adlandırılan 1936 Trakya Manevraları icra edilmiş ve tank sınıfı manevra sahasında yer almıştır. Manevra senaryosu, dönemin Balkan coğrafyasında oluşan güvenlik tehdidi merkez alınarak oluşturulmuştur. Kuvvetler kırmızı ve mavi takım olarak iki gruba ayrılmış olup, kırmızı takım Türkiye'yi temsil ederken mavi takım ise düşman askeri birlikleri temsil etmiştir. Manevra baş hakemi Mareşal Fevzi Çakmak seçilmekle beraber Orgeneral Halis Büyüktoy, Korgeneral Sabit Noyan ve Korgeneral Nazmi de hakem heyeti içerisinde yer almıştır. 7-10 Ağustos 1936 tarihli manevrada Kırklareli-Babaeski-Lüleburgaz üçgeninde icra edilen muharebede, bir önceki yıla nazaran daha profesyonel ve müşterek hareket edilmiştir. Manevranın icrası aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

1. Gün (7 Ağustos): Manevra, Höyüktepe'de (Babaeski) Kırmızı ve Mavi takımın süvari birlikleri taarruza geçmesiyle başlamıştır. Bu esnada iki takımın tank bölükleri Babaeski-Havza yolunda karşılaşmış ve yaşanan çatışma sonucunda manevra Höyüktepe'ye kaymıştır. Burada piyade ve topçu birliklerin gizlenme faaliyetleri icra edilerek gün tamamlanmıştır.¹³

2. Gün (8 Ağustos): Güne Taşagil'de düzenlenen piyade taarruzları ile başlanmıştır. Taarruz bitiminde gizlenme talimleri yapılmıştır. Mavi takım, Kırmızı takımın bulunduğu Kırklareli merkezine doğru yönelmiş ve taşradaki süvari muharebesini Mavi takım kazanmıştır.¹⁴ Mavi takım akşama doğru saat 16.00'da evreleme yapmak için Kuleli Köyü'nden Babaeski'ye intikal etmiştir.

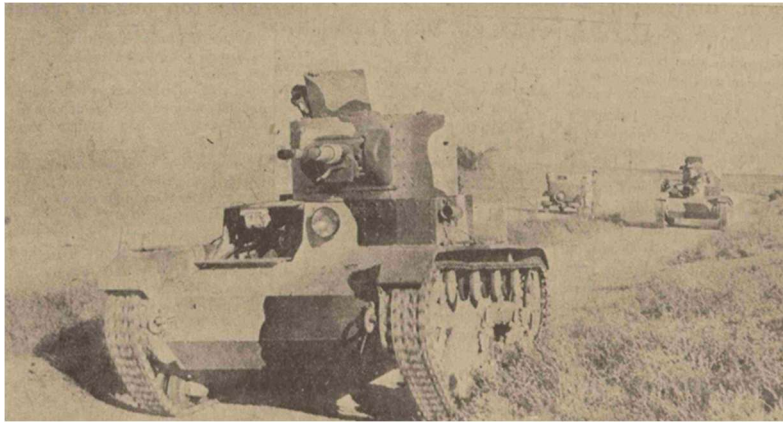
3. Gün (9 Ağustos): Mavi takım, üstünlüğünü devam ettirmek için çevirmeye devam ederken Kırmızı takım da çevirmeyi kırmak için piyade taarruzu başlatmıştır.

¹³ "Yüzlerce Tank ve Tayyarenin İştirak Ettiği Manevralar Dün Gece Yarısı Başladı", *Son Posta Gazetesi*, 8 Ağustos 1936, 3.

¹⁴ Latif Erenel, "Trakya'daki Manevralar Büyük İntizam İçinde Devam Ediyor", *Tan Gazetesi*, 9 Ağustos, 1936, 1.

Kuleli ve Yenimahalle'ye doğru kayan muharebe, akşam saatlerinde kırmızı takımın taarruzu başarılı olmuş ve iki takım arasındaki durum eşitlenmiştir.¹⁵

4. Gün (10 Ağustos): Manevranın son gününde, Kırklareli çevresinde kuvvetli yağış ve buna bağlı olarak dere taşkınları meydana gelmiştir. Buna rağmen tüm kuvvetler manevraya çamurlu arazide devam etmiş, Tekke Çayı taşmış ve bu sebeple taarruz alanı Hasköy-Havsa hattına kaydırılmıştır.¹⁶ Hava koşullarından yararlanan Kırmızı takım tank ve diğer zırhlı araçlarla taarruza devam etmiştir. Taarruzu geri çeviremeyen mavi takım, Meriç Nehri'ne kadar geri çekilmiş ve manevrayı kaybetmiştir.¹⁷ Manevra sonucunda halkın da katıldığı tören Hasköy'de düzenlenmiş, halkın tanklara karşı ilgisi olumlu anlamda gözlemlenmiştir.

Görsel-4 Babaeski'de T26 B tankı.

1937 yılına gelindiğinde zırhlı birlikler için iki önemli gelişme yaşanmıştır: Birincisi, ilk Zırhlı Tugay kurulmuştur. Teşkilat yapısı; tugay karargâhı, bindirilmiş piyade alayı, tank taburu, motosiklet bölüğü, motorlu topçu taburu, kara hava defî taburu, ağır makineli tüfek taburu, istihkâm bölüğü, tugay parkı şeklinde oluşturulmuştur. Tugay komutanı olarak Kurmay Albay Zekai Okan görevlendirilmiştir.¹⁸ İkinci gelişme ise 17-20 Ağustos 1937 tarihlerinde gerçekleşen Trakya Manevraları'dır. 1937 Trakya Manevraları'nın diğer türevlerinden farkı, ilk uluslararası manevra olma özelliğini taşımaktadır. Çeşitli ülkelerden ordu mensupları, ateşe ve devlet yöneticileri Türkiye'ye gelerek 4 gün boyunca izlenimlerde bulunmuştur.

Manevra hakemi Mareşal Fevzi Çakmak olurken; baş hakem Korgeneral Salih Omurtak, Kırmızı takım komutanı Korgeneral Nafiz Gürman ve Mavi takım komutanı Korgeneral Sabit Noyan seçilmiştir. Manevra arazisi Kırklareli – Tekirdağ – Edirne üçgeninde tertiplenmiştir. Diğer manevralara göre 1937 senaryosu, daha fazla

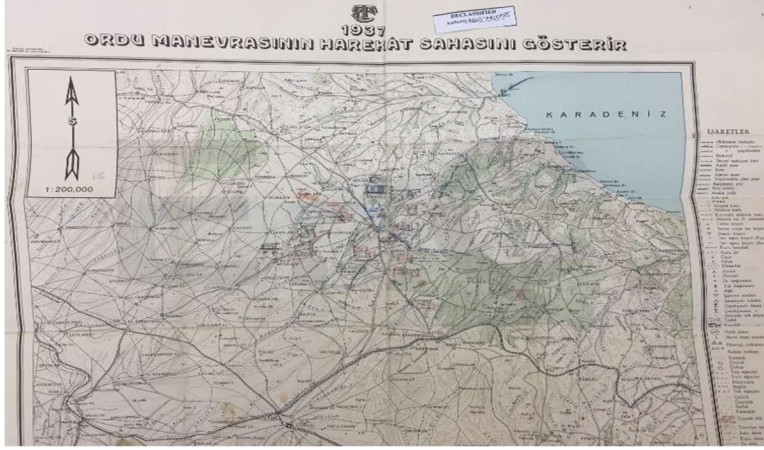
¹⁵ "Manevralar Dün Akşam Bitti", *Son Posta Gazetesi*, 11 Ağustos 1936, 1.

¹⁶ Yunus Nadi, "Trakya'daki Son Askeri Manevralarımız Münasebetiyle", *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Ağustos 1936, 1.

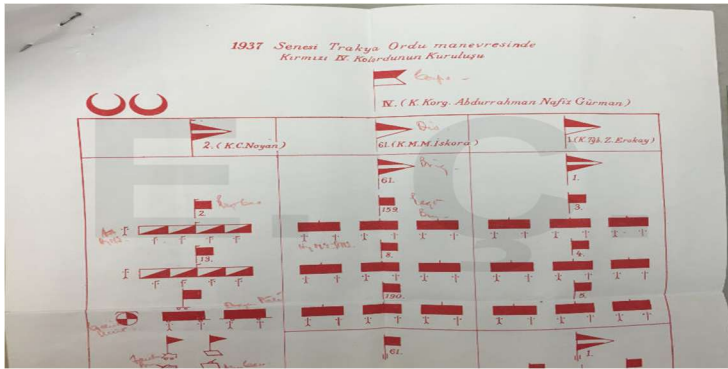
¹⁷ "Manevralar Muvaffakiyetle Bitti", *Tan Gazetesi*, 11 Ağustos 1936, 10.

¹⁸ Abdullah Zuvin, *1964-1965 Kış Konferansları- Teksir Metin*, (Ankara: Zırhlı Birlikler Okulu Eğitim ve Tümen Komutanlığı, 1969), 29.

zorlaştırılmış ve Türk ordusu ilk defa amfibi çıkarma denemesi yapmıştır. Taraflar üç unsur olup Kırmızı takım Türkiye, Sarı takım Balkanlar bölgesinden bir devlet ve Mavi ise Karadeniz kıyı devletlerinden biri seçilmiştir. Manevranın icrası aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

Görsel-5¹⁹ 1937 Trakya Manevraları haritası

Görsel-6²⁰ Kırmızı Takım

¹⁹ Dr. Erhan Çifçi arşivi.

²⁰ Dr. Erhan Çifçi arşivi.

Görsel-7²¹ Mavi Takım

1. Gün (17 Ağustos): Gece saatlerinde Sarı takım, Meriç Nehri üzerinden Edirne'ye doğru taarruz başlatmıştır. Kırmızı takımın bölgeye intikal ettiği sırada Sarı takımın müttefiki olan Mavi takım, Midye'ye (günümüzdeki adı Kiyıköy) asker çıkartmış ve Büyükkarıştıran hattına kadar ilerlemiştir.²² Bunun üzerine Kırmızı takım, iki süvari birliğini Istranca Dağları yönüne yani Manika Deresi'ne (günümüzdeki adı Küçükyoncalı) doğru göndermiştir. Aynı saatler içerisinde Mavi takım, deniz kıyısında beklettiği ikinci kuvvetini kıyıya çıkararak Saray-Karıştıran arasındaki Beyazköy'e sarmıştır.²³

2. Gün (18 Ağustos): Manevra, bir önceki güne nazaran sabah saatlerinde başlamıştır. Hava bombardımanı ve tankların ağırlıklı olduğu Kırmızı takım ilerlemesi devam ederken Küçükyoncalı'nın içinde yer alan Değirmendere ya da Kozca Dere'yi kaybetmek istemeyen Mavi takım, Kırmızı takıma karşı süngü hücumu başlatmış fakat kaybetmiştir.²⁴ Buna rağmen manevranın avantajlı tarafı Mavi takım olmaya devam etmiştir. Cumhurbaşkanı Atatürk, ikinci gün manevralarını topçu birliklerinin yoğun olduğu Derviştepe'den izlemiştir.

3. Gün (19 Ağustos): Manevranın üçüncü günü hareketli başlamıştır. Mavi ve Kırmızı takım karşılıklı olarak önce taarruz ardından da yarma harekâtını icra etmiştir. Mavi takım oyalama taktiği yaparak zırhlı araçlarını 104 ve 107 rakımlı tepe olarak bilinen Kurtdere hattına konuşlandırmıştır. Mavi takımın bu hamlesine karşılık Kırmızı takım ise Sabiha Gökçen önderliğindeki bombardıman uçaklarıyla havadan destek vermiş ve tankların Saray mıntikasına doğru ilerlemesi sağlanmıştır.²⁵ Günün sonunda Mavi takımın süvari birlikleri geri çekilmiş ve Saray cephesi Kırmızı takımın eline geçmiştir.

4. Gün (20 Ağustos): Manevranın son günü Kırmızı takımın top atışı ile taarruz başlamış ve piyade hücumu ile devam etmiştir. Mavi takım buna karşılık olarak tank-hava iş birliğine öncelik vererek hava bombardımanı başlatmış ve tankların önünü

²¹ Dr. Erhan Çifçi arşivi.

²² "Bugün Şafakla Beraber Trakya'da Harekât Başladı", *Akşam Gazetesi*, 17 Ağustos 1937, 1.

²³ "Büyük Ordu Manevraları Bugün Başlıyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ağustos 1937, 1.

²⁴ "Manevralar Devam Ediyor", *Kurun Gazetesi*, 18 Ağustos 1937, 4.

²⁵ "Kırmızı Kolordu İlerliyor", *Akşam Gazetesi*, 20 Ağustos 1937, 8.

açmıştır. Saray bölgesi yakınlarında tank tanka muharebe yaşanmış fakat takımlar birbirine karıştığı için hakemler tarafından manevraya ara verilmiş, takımlar yeniden oluşturulmuş ve taarruz sahası Çukuryurt'a kaydırılmıştır.²⁶ Öğleden sonra yeniden tertiplenen birlikler, piyadenin de gelmesiyle köy içlerine girilmiş ve meskûn mahal muharebesi icra edilmiştir.²⁷ Kırmızı takımın baskısı sonucu Mavi takımın geri çekilmesiyle manevralar sonlanmıştır. Resmigeçit Sülüklü Ovası'nda halkın yoğun katılımı ile gerçekleştirilmiş, manevraya katılan askerlere manevra hatırası olarak madalya takdim edilmiştir²⁸ ve öğle yemeği düzenlenmiştir.

Türk tankçıları 1937 Manevraları'nda başarıyla zırhlı konsepti icra etmiş ve uluslararası alanda övgü toplamıştır. Kuruluşundan üç yıl gibi kısa bir zaman zarfı içerisinde tank, bakım atölyesi, eğitim, yedek parça ve personel eksikliğine rağmen uluslararası alanda başarısını göstererek Türk tankçılığı iftiharla basında yer almıştır. Bu sebeple Trakya Manevraları, Türk tank sınıfının rüştünü ispat ettiği örnekler arasında yer almıştır.

1.2. İkinci Dünya Savaşı Dönemi

Avrupa uzun süredir devam eden silahlanma yarışı ve milliyetçi/faşist tabanın militarist eylemleri desteklemesi sonucunda 1936 yılında İspanya İç Savaşı, ardından kısa süre içerisinde Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesiyle 1939'da İkinci Dünya Savaşı başlamıştır. Savaş dışı kalma niyetinde olan Türkiye, bu süre zarfında tehdit oluşturabilecek Trakya bölgesinde askerî hazırlıklara başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadarki sürece bakıldığında ilk tank teşkilatı ve envanteri, dış politika ile askerî menfaatler üzerine şekillenmiştir. Türkiye'de henüz endüstri ve savunma sanayi gelişmediği için dış kaynaktan beslenen bir tablo oluşmuştur. Bu sebeple zırhlı tugay içerisinde yer alan tank taburunun geliştirilerek alay seviyesine getirilme kararı alınmıştır. Türkiye, Fransa ve İngiltere ile yapılan anlaşma ile Fransa'dan Renault 35 (100 adet) ve İngiltere'den Vickers (16 adet) tankı satın alınmıştır. Alınan yeni zırhlı araçlar ile 1939 yılında Zırhlı Alay kurulmuştur. Alay komutanı olarak Yarbay Tahsin Yazıcı görevlendirilmiştir.

Teşkilat yapısı; alay karargâhı, alay motosiklet takımı, Vickers hafif tank bölüğü, alay muhabere takımı, alay kademe takımı, 1'inci tank taburu (R35 tankları), 2'inci tank taburu (R35 tankları), 3'üncü tank taburu (T-26) şeklinde oluşturulmuştur. Her taburda 48 tank bulunmaktadır. Tank bölükleri ise 5'er tanktan oluşan 3 takım ve bölük komutanı tankından olup 16 adet tankı içermektedir. Satın alınan bu tanklar eski, kullanılmış ve bakım yapılması gerekmektedir. Bu sebeple eğitimlere ayrılan zamanın çoğu bakım ve tamir için harcanmıştır. Tamiri güç, onarım gerektiren tanklar ise kışlada değil bünyesinde İngiliz mühendislerinin olduğu Zeytinburnu Tank Tamirhanesi'nde bakım yapılmıştır.²⁹ Bu hazırlıkların yanında İsveç'ten 30 bin kangal düz ve 10 bin kangal dikenli

²⁶ "Harekât Kırmızı Tarafın Lehine Neticelendi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 1937, 1.

²⁷ "Manevralar Büyük Bir Muvaffakiyetle Neticelendi", *Haber Gazetesi*, 21 Ağustos 1937, 7.

²⁸ Nuray Özdemir, "Cumhuriyet Döneminde Yurttaşlık Bilincini Arttırmaya Yönelik Verilen Madalyalar". *18. Türk Tarih Kongresi: Hatıralar, Biyografiler, Otobiyografiler, Tarihcilik*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018), 539.

²⁹ Önder Küçükerman ve Jülide Edirne Erdiç, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Ağır Sanayi Bölgesi Zeytinburnu*, (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2021), 361.

tank engeli telleri 368.653 liraya satın alınmış, dönemin Stockholm Elçisi Agah Aksel adına Skandinaviska Bankası'na ödeme yapılmıştır.³⁰ Telsiz sistemleri ve ağır silahları bulunmayan bu tankların batı sınırında savunma için kullanılması düşündürücü olmuştur.

Personelin eğitimleri alay içerisinde yapılmaya çalışılmıştır. Süvari sayısının azalmasıyla piyade sınıfından tank sınıfına subay ve astsubaylar temin edilmiştir. Okumayı bilen, tamir ve araç kullanmayı bilen er statüsündeki kişiler de yine personel temini programında tercih edilmiştir. Bunun yanında Alman Yarbay Max Braun gibi yabancı askerî uzmanlar görevlendirilerek eğitim kalitesi arttırılmak istenmiştir. Henüz Tank Okulu açılmadan önce Harp Akademileri'ne giriş sınavlarında tank sınıfına ait "tanklar taarruzda nerede kullanılır ve bunlara genel olarak ne gibi hedefler verilir, topçu ateş mevzilerinin tanklara karşı korunması için ne gibi çareler yapılabilir?"³¹ minvalinde sorular sorulmuştur. Bu uygulamalar dışında sahada eğitim haftada bir olmak üzere düzenlenmiş ve imkanlara göre değişiklik göstermiştir. Kenan Kocatürk, talim eksiklikleri ve yetersizliğini don gömlek talimi ifadeleriyle anlatmıştır.³²

Tank personelinin akademik anlamda yetiştirilmesi amacıyla 1942 yılında Tank Talimgâhi açılmıştır. Bir yıl sonra Tank Okulu olarak isim değişikliğine gidilmiştir.³³ Sınıf derslerinin yanında arazi eğitiminde kullanılması için 16 tank, Tank Okulu emrine verilmiştir.³⁴ Harp Akademisi'nde tank subayı olarak yetiştirilen 50 kursiyerin de mezun olmasıyla okulun ismi 1944 itibariyle Zırhlı Birlikler Okulu olarak adlandırılmıştır. 1942 ve 1943 yılları, eğitim alanı hususunda kabuğundan çıkma ve yeni bir imaj dönemidir. Temelini oluşturan gelişmelerden bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Türkiye arasında Amerikan Ödünç Verme Programı'nın yürürlüğe girmesidir.³⁵ Program dahilinde zırhlı araç, mühimmat, bakım ve eğitim materyalleri ihtiyaçlarının karşılanmasında anlaşmaya varılmış, envantere giren tanklarla iki yeni zırhlı tugay kurulmuştur. Bunun yanında İngiltere ile yapılan temaslarla da 210 adet Stuwart ve 200 adet Valentine tankları satın alınmıştır. Aralarından 8 Stuwart, 8 Valentine olmak üzere toplam 16 tankın bakımlarının tamamlanması için küçük bir atölye yapılması kararı alınmıştır.³⁶

Tank tugay ve alayları karışık bir pazara benzemektedir: Hizmete giren tanklar farklı menşelere sahip olup kullanımları, bakımları ve yedek parçaları birbirinden ayrıdır. Talimgahın ise kendine mahsus bir yakıt deposu olmadığı için gerektiği zaman vekalet deposundan temin edilmiştir.³⁷ Diğer yandan son partide gönderilen tanklar Kuzey Afrika cephesinde cereyan eden muharebelerde hasar alan, bozulan tanklardır. Bu sebeple

³⁰ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 41/148, 30 Ocak 1941.

³¹ Abdullah Turhal, *Türk Ordusunun İlk Tankı: T 26-B "Seyyar Çelik Kale"*, (Ankara: FNSS, 2020), 87.

³² Mehmet Akif Demirer, *İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Türkiye*, (İstanbul: TOBB, 2015), 181.

³³ Hüseyin Börekçi, "Dünya ve Türkiye'de Tank Sınıfının Gelişimi: Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Bir Değerlendirme", *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, Cumhuriyetin Yüzüncü Yıl Özel Sayısı (2023): 139.

³⁴ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/86, 15 Mart 1943.

³⁵ Nuri Karakaş, "Amerikan Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 24, 1 (2009): 23.

³⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/89, 12 Mart 1943.

³⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 6/0/19, 9 Aralık 1942.

hem kullanım hem de tamir konusunda problemler meydana gelmiştir. Bu sorunların çözümü için İngiltere ile eğitim konusunda anlaşmaya varılmış ve Mısır'da gerçekleşecek kursa Türk subaylarının katılımı yönünde ortak karara varılmıştır.³⁸ Bu kursa katılan personellerin bilgisi aşağıda verilmiştir:

*"7. Tümen Komutanı Tümgeneral Zekai Okan, 41. Tümen Piyade Tugay Komutanı Tuğgeneral Saim Önhon, 51. Korugan Komutanı Albay Sezai Tunceli, Eğirdir Dağ Tabur Komutanı Kurmay Yarbay Eşref Manas, 8. Kor. 1. Şube Müdür Kurmay Yarbay Fahri Özdilek, Erzurum Konak Müdürü Piyade Yarbay İhsan Taylan, Savunma Okulu'ndan Savunma Binbaşı Esat Ülgecan, 556. Alay 1. Tabur Komutanı Piyade Binbaşı Sücaattin Akın, 28. Tümen Kurmay Başkanı Binbaşı Arif Güvenç, Tank Tabur Komutanı Savunma Binbaşı Hüsnü Tanker, Veri kontrol Topçu Alayı 1. Tabur Komutanı Binbaşı Arif Eray, Savunma Bnc. Okulu Talebe Bölük Komutanı Yüzbaşı Kerim Akalan ve 3 Tercüman subay."*³⁹

15 kişiden oluşan grubun görevi, kullandıkları silah ve teknik detayları öğrenmek ve Türkiye'ye döndüklerinde kursiyerlere anlatarak satın alınan silahların öğrenilmesine yardımcı olmaktır. Bu grubun ardından 757 kişi daha gönderilmiş olup,⁴⁰ Teğmen Şükrü Korul komutasında olan 28 erin masrafları için 17.330 lira ödenek ayrılmıştır.⁴¹ Fakat kursa katılan personellerin kurs bilgilerinin içeriklerine ulaşamamıştır.

Eğitim alanında gelişmeler bu şekilde iken savunma sanayii alanından da bazı olaylar yaşanmıştır. İhtiyar Çelikçi olarak tanınan Selahattin Şanbaşıoğlu ve ekibi, yerli olarak ürettikleri bir tankın olduğunu açıklamıştır. Türkiye'nin ilk metalürji mühendisi olan Şanbaşıoğlu tank üretimi faaliyetlerini 1940 yılında yaptıklarını; Ford marka motorun dışarıdan alındığını, zırh levhası, topu, paleti, aktarma organları gibi parçaların yerli üretim olduğu ve 1946'da Cumhuriyet Bayramı töreninde geçtiğini beyan etmiştir.⁴² Fakat seri üretime geçilmemiş ve tek örneği yapılmıştır.

Şanbaşıoğlu'nun sözlerine bakıldığında Kırıkkale 1943 adı verilen tankın motoru yurt dışından alındığı ifade edilmektedir. Dönemin teknik gelişmelerine bakıldığında motorun Ford markalı olduğu anlaşılacakla beraber Tank Binbaşı Abdullah Zuvin de bu bilgiyi doğrulamaktadır.⁴³ Dizaynı ise T 26 tankına benzer bir görüntüye sahiptir. Yapılan yerli tank örneğinin seri üretimine geçilmemesi konusunda pek çok etkenin olduğu görülmektedir: Öncelikle Amerikan Ödünç Alma ve Kiralama politikası gerekince envantere orta tank sınıfına mensup tanklar ve diğer askerî araçlar bulunmaktadır. Kırıkkale 1943 ise hafif tank statüsünde olup ihtiyaç duyulmama ihtimali yüksektir. Diğer bir sebep ise savunma sanayii alt yapımız, tank gibi pahalı ve masraflı bir kara aracını seri olarak üretecek seviyede değildir. Bu sebeplerden dolayı devlet tarafından sipariş

³⁸ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/105, 2 Mart 1943.

³⁹ Hüsnü Özlü, "II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Gelen İngiliz Heyetleri ile Yapılan Görüşmeler ve İngiltere'den Alınan Askerî Yardımların Sonuçları", *Atatürk Dergisi*, 2, 2 (2013): 74.

⁴⁰ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/115, 10 Şubat 1943.

⁴¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 101/22/3, 3 Mart 1943.

⁴² Mahmut Kiper, "Paydolsuz Bir Yaşam: Selahattin Şanbaşıoğlu", *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Metalürji Mühendisleri Odaları Dergisi*, 20.

⁴³ Zuvin, *1964-1965 Kış Konferansları-Tekvir Metin*, 47.

verilmediği kanısı oluşabilmektedir. Buna karşın tek rneği olan tank tasarımının somut anlamda nerede olduğu bilinmemektedir.

Savaşın sonlarına doğru teşkilatın gelişmesi için yeni adımlar atılmıştır. Almanya ile yapılan krom ticareti karşılığında T3 ve T4 tankları satın alınmıştır. Envantere alınan tanklarla 1944 yılında Davutpaşa’da ilk Zırhlı Tümen kurulmuştur. Tümen komutanı Fehmi Tresel olurken diğer kurucuları arasında Kurmay Yarbay Behçet zdemir, Tank Binbaşı Kemalettin Dişli, Tank Binbaşı Abdullah Zuvin gibi isimler yer almıştır. Yapılan yeni teşkillerden sonra Renault tankları hizmet dışı bırakılmıştır.

2. Soğuk Savaş Dönemi’nde Tank Sınıfı

2.1 Savaş Sonrasındaki Süreç

Amerika’nın 1947 yılına ait Truman Doktrini politikası ile Türkiye, 100 milyon dolarlık nakdi yardım almıştır. Zırhlı Birlikler konusunda bu yardım alay ve tugayların sayıları ve yer değişimlerine yansımıştır. Buna göre; 1. Zırhlı Tugay Kartal-Maltepe’de, 2. Zırhlı Tugay Etimesgut’ta, 3. Zırhlı Tugay Davutpaşa’da, 4. Zırhlı Tugay Aşkale’de, 5. Zırhlı Tugay Mamak’ta ve 6. Zırhlı Tugay Kandilli’de konuşlanması kararı alınmıştır. Amerikan etkisi ile birlikte görev tarihini doldurmuş T3 ve T4 tankları da sabit kule olarak kullanılmasına karar verilerek hizmetten çıkarılmıştır. Bununla birlikte İncirlik, Sinop, Diyarbakır, Ankara gibi kentlerde s bölgesi açmıştır.⁴⁴ Buna karşılık başta tanklar olmak üzere eğitim, talim ve savunma sanayii konularında yardım edilmesi için anlaşılmıştır. İngiliz teknisyen Herbert Culshow Tank Okulu’nda çalışması için Türkiye’ye getirilmıř⁴⁵, ardından İngiliz Tuğgeneral G.S. Knight’in Genelkurmay Başkanlığı Zırhlı Birlikler Müşaviri olarak çalışmasına karar verilmiştir.⁴⁶ Bir yandan modern tankların satın alımı için iş birlikleri yapılırken diğer yandan eldeki tankların tamir ve bakımlarına devam edilmiştir. Örneğin, tank başta olmak üzere zırhlı araçların bakımını yapması için Etimesgut Uçak Fabrikası ile özel bir anlaşma yapılmıştır.⁴⁷

1950 yılına gelindiğinde Amerikan yetkililerin, zırhlı birlikler üzerinde yoğun çalışma programı yaptđı grlmştr. Uygulanan bu programda ders saatlerinin arttırılması, yeni kursların açılması, eski Alman ekolüne ait öğretilerin değiştirilmesi, müfettişlik gibi birimler açılması söz konusu olmuştur. Bu dönemde tank personelinin katılacağı kurs programlarının bazı örneklere şu şekildedir: “*Subay Temel Kursu, Subay Tekaml Kursu, Tank Topuluğu Mekanik Kursu, Tank Mekanđi Kursu ve Telsiz Tamir Kursu*”.⁴⁸ Açılan kurslar personelin gerek yeni silahlara adapte olmasına gerekse mesleki safahatının başarılı olmasında yarar sağlamıştır. Subay ve astsubayların yetiştirilmesi devam ederken ordunun büyümesi, sınıfların artması ve silah kullanacak insan gücüne

⁴⁴ Yusuf Sarınay, “Türkiye’nin NATO’ya Girişi ve Türk Dış Politikasına Etkileri (1952-1990)”, 10. *Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri*, (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları: 2006), 50.

⁴⁵ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 108/50/12, 9 Ağustos 1945.

⁴⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 30/18/1, 6 şubat 1946.

⁴⁷ Hüsnü zl, “II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türkiye’de Savunma Sanayii’nin Gelişimi (1939-1990)”, (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006), 72.

⁴⁸ Erhan ifci, *Prusya’dan NATO’ya Türk Ordusunda Batı Etkisi (1880-1960)*, (İstanbul: Kronik Yayınları, 2022), 317.

ihtiyacın artması sebepleriyle gedikli er konusunu gündeme gelmiştir. Buna binaen uzman çavuş kanunu için çalışmalar başlatılmış ve kanun kabul edilmiştir.⁴⁹

North Atlantic Treaty Organization (NATO)'nun kurulmasıyla birlikte, kuruluşun üyesi olma talepleri de hızlı bir şekilde başlamıştır. Bu talebi etkileyen faktörlerde askerî, menfaatler olduğu gibi siyasi çıkarlar da etkili olmuştur. Savaşın sonuna doğru Sovyetler Birliği'nin Boğazlar üzerinde hak talep etmesi ve doğu bölgesinden gelebilecek bir tehdit algısının oluşması, Türkiye'nin batı eksenli müttefik ilişkileri kurmasını zorunlu kılmıştır. Bunun yanında 1943 yılından itibaren Amerikan askerî eğitim ve teşkilatına adapte süreci yaşayan Türk ordusu, aslında bu yapıya yabancı bir teşkil olmamıştır. Yapılan girişimler neticesinde önce 1949'da Avrupa Konseyi'ne kabul edilmiş ve NATO'ya giden süreçte önemli bir adım atılmıştır.

2.2. Kore Savaşı

25 Haziran 1950 yılında Kuzey Kore ve Güney Kore arasında başlayan savaş, kısa süre içerisinde dünyanın dikkatini çekecek seviyeye ulaşmıştır. İki gün sonra Birleşmiş Milletler Güney Kore'ye askerî yardım için çağrıda bulunmuş ve Türkiye yardım için hazır olduklarına dair beyanda bulunmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda 25 Temmuz'da Kore'ye bir Türk Tugayı'nın gönderilmesi dünya kamuoyu ile paylaşılmıştır. Ankara'daki 28. Tümen içerisinde hazırlanan 4 bin kişilik tugayın komutası, başarıları ile öne çıkan Tuğgeneral Tahsin Yazıcı'ya verilmiştir. Kore Türk Tugayı'nın teşkili şu şekilde oluşturulmuştur: *"Tugay karargâhı, merkez kumandanlığı, inzibat takımı ve muhabere takımı, üç taburlu bir piyade alayı, bir havan bölüğü, bir ikmal bölüğü, bir keşif takımı, bir topçu taburu, birer istihkâm, uçaksavar, ordudonatım, sıhhiye, ulaştırma bölüğü ve tanksavar takımı, bir depo bölüğü, bir bando."*⁵⁰ Kore Savaşı'nda tank birlikleri için farklı bir durum söz konusu olmuştur: Teşkil yapısına bakıldığında herhangi bir tank taburu bulunmamaktadır. Buna istinaden tugay komutanı, tank sınıfı mensubu bir generaldir. Buna rağmen bünyesinde tam teşekkülü bir zırhlı araç bulundurmayan tugaya komutanlık etmiş ve başarı nişanı almıştır. Türk Tugayı'nın Kore'de göstermiş olduğu başarı, Korgeneral Faik Türün tarafından *"Hemen hemen karşılaştığımız durumlara çare bulmakta, harekât ve muharebelere ayak uydurmakta zorluk çekmedik. Subay, astsubay ve erlerimizin yetiştirilme tarzları, eğitimleri, şartlara kısa süre içinde adapte olmamıza elverdi."*⁵¹ cümleleriyle açıklanmıştır. Kore Savaşı'ndaki askerî başarıları, iş birliği yaklaşımı ve istişareler sonucunda Türkiye, Şubat 1952 yılında NATO üyesi devletler arasına katılmıştır.

Türkiye'nin NATO'ya katılımının ardından Sovyet Rusya kaynaklı istihbarat faaliyetleri artış göstermiştir. Bu bağlamda Sovyet Askeri Ataşesi Yarbay Iyoçenko, Türkiye'deki zırhlı birliklere ilişkin tank envanteri, eğitim müfredatları ve teşkilatlanma yapısı hakkında bilgi temin etmek amacıyla Teğmen Feyzullah Mamık'a iş birliği teklifinde

⁴⁹ Ahmet Aker ve Dilşen İnce Erdoğan, "İkinci Dünya Savaşı Amerikan Askeri Yardımı: Truman Doktrini ve Marshall Planı", 10. Askerî Tarih Semineri Bildirileri, (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Eğitim Başkanlığı Yayınları, 2005), 449.

⁵⁰ Tahsin Yazıcı, *Kore Hatıralarım*, (Ülkü Yayınları, 1963), 59.

⁵¹ Faik Türün, *Kore Muharebelerinde Türk Tugayının Harekâtı ve Alınan Dersler*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1969), 25-26.

bulunmuş; ancak söz konusu girişim güvenlik makamlarınca tespit edilerek tutuklanmıştır.⁵² Bu hadise, Soğuk Savaş'ın erken döneminde Türkiye'nin batı bloğuna entegrasyonunun Sovyet istihbarat faaliyetlerini nicelik ve nitelik açısından belirgin bir biçimde etkilediğini göstermektedir. Özellikle zırhlı birlikler gibi stratejik kuvvetlere ilişkin bilgi talebi, dönemin askerî dengelerinde kara unsurlarının önemine bir kez daha dikkat çekmiştir.

Türk Kara Kuvvetleri'nin caydırıcılığını ve etkinliğini arttırması için modern silah sistemlerine ihtiyacı vardı. Bu sebeple Amerika ile yapılan askerî anlaşma doğrultusunda M24 ve M36 tankları envantere alınmıştır. 1953 yılından itibaren ise M47 Patton tankı satın alınmaya başlanmıştır. M47 modeli, kendi dönemi içerisinde Türk tank envanterindeki en iyi tank statüsündedir. 2. nesil tank ailesinde yerini alan model ateş ve zırh gücü, beka kabiliyeti ve uzun ömürlülüğü ile pek çok savaşta görev almıştır. Pek çok tabur ve alay yeniden teşkil edilmiş olmasına rağmen diğer problemler devam etmiştir. Amerikan yardımlarıyla kurulan bakım ve tamir atölyeleri belirli bir seviyeye kadar hizmet vermiştir. 1950'lerin sonlarında endüstriyel anlamda montaj sanayi olmasına rağmen yedek parça üretimi olmaması problemin ana kaynaklarından bir tanesidir.⁵³ Bu sebeple ortaya çıkan herhangi bir arıza veya sorun karşısında üretici firma ile görüşölmek zorunda kalınmıştır.

Menşei	ABD
Ağırlık	48,5 ton
Mürettebat	5
Boyut	8.5 m x 6,3 m x 3,51 m x 2,95 m
Hız	48 km
Yakıt	878 litre
Zırh Kalınlığı	102 mm
Silah	90 mm top M3A1 – 70 adet mermi

⁵² Polat Safi, *Milli İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)*, (İstanbul: Kronik Yayınları, 2023), 219.

⁵³ Şükrü Elekdag, "Türkiye ve ABD: Jeo-Stratejik İlişkiler", *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 1, 1 (1987): 39.

Kullanım Yılı	1953
---------------	------

Tablo-2 M 47 tank teknik özellikleri.

1960'lı yıllara gelindiğinde günümüzde de aktif olarak kullanılan ve zırhlı birliklerin "en yaşlı üyesi" olan M48 Patton tankı envantere alınmıştır. Hareket halinde iken atış yeteneği yeterli seviyede olmayan, dönemine kıyasla iyi fakat günümüzde yetersiz bir zırh yapısına sahip ve 2. nesil tank kategorisine ait bir modeldir. Buna rağmen kısa süre içerisinde gerek tank personelinin gerekse dünyada kullanıcıların sevdiği bu tank, Kıbrıs Barış Harekâtı sürecine kadar tüm tugaylarda yerini almış, tabur seviyesinde ise M47 kullanımına devam edilmiştir. M48 Patton tankının özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Menşei	ABD
Boyutlar	9,3 m x 3,63 m x 3,08 m
Ağırlık	48,5 ton
Mürettebat	4
Hız	48 km
Yakıt	878 litre
Silah	90 mm top – 70 adet mermi
Zırh Kalınlığı	110 mm
Kullanım Yılı	1964

Tablo-3 M 48 tank teknik özellikleri.

2.3. Kıbrıs Barış Harekâtı

1950'li yıllarda Türkiye siyasetinde sıklıkla gündem olmaya başlayan Kıbrıs meselesi, Londra Konferansı'nda Yunan ve Rum kesimlerin adada Türk düşmanı politikası, 1963 ve 1974 yıllarında gerçekleşen iç savaşlar, adaya TSK tarafından askerî

bir müdahaleyi zorunlu kılmıştır. Dört gün gibi kısa bir hazırlık dönemi planlanmıştır: Kayseri, İncirlik, Mersin bölgelerine intikal eden birlikler⁵⁴ daha sonra Alata Plajı'na tarihinde ilk kez amfibi çıkarma harekâtını icra etmek için tatbikata gitmiştir. Yapılan tatbikatta tankların indirip bindirilmesi, tank-piyade iş birliği, bakım ve tamir, haberleşme gibi konuların üzerinde durulmuştur. Harekâta görevli tanklar M 47 ve M 48 tankları ile düzenlenerek 28'inci Tümen Tank Taburu, 39'uncu Tümen Tank Taburu (İslahiye) ve Zırhlı Birlikler Okulu Gösteri ve Tatbikat Alayı Komutanlığı bünyesinde tertiplenmiştir. Bunların yanı sıra Çakmak Özel Görev Kuvveti (daha sonra Bora Özel Görev Kuvveti adını almıştır) ve Demir Özel Görev Kuvveti oluşturulmuştur.⁵⁵

Dört aşamadan kurgulanan Yıldız Atma 4 Planı, 20 Temmuz 1974 sabahı Pladini (Yavuz) Plajı'ndan çıkartma yapılarak başlamıştır. 50'inci Piyade Alayı içerisinde görevli olan 39'uncu Tümen 1'inci Tank Bölüğü, piyadelerin desteğini beklemeden Aya Yorgi – Girne istikametine doğru hareket etmiştir. Rum Muhafız Ordusu'nun taarruzu sonucunda kıyı başına geri dönerek savunma pozisyonu almıştır. Harekâtın ilk iki günü tank birlikleri, kendisinden beklenen ateş gücü desteğini sağlayamamıştır. Bunun nedeni, kıyı başına dönen tanklar, yeniden Rum taarruzuna karşın tedbir almak amacıyla tüm gece tankların motorlarını çalıştırmışlardır.⁵⁶ 21 Temmuz günü 1'inci tank bölüğünün tüm tanklarında yakıtlar bu sebeple bitmiş ve harekâta kullanılamamıştır.

22 Temmuz günü ikinci çıkarma dalgasının gerçekleşmesi ile 2'inci tank bölüğü ve beraberinde yakın tankerleri getirilmiştir. Tank bölüğünün tankları ve mühimmatları tam bir şekilde gelmesi, yakıt desteği ile diğer tanklara aktarılmasıyla birlikte başlayan taarruz, Girne'nin ele geçirilmesiyle son bulmuştur. Aynı gün saat 19.00'da ateşkes sağlanmış ve Lefkoşa Havaalanı bölgesinde kuvvetler yoğunlaştırılmıştır. 23 Temmuz – 14 Ağustos 1974 Ateşkes Dönemi olarak adlandırılmaktadır fakat kavramın karşılığı olan bir ateşkes sağlanmamıştır. Rum Muhafız Ordusu'nun gerek Türk askerlerine gerekse sivil halka silahlı eylemleri, kışkırtma ve ateşkes kurallarına uymamasından dolayı 14 Ağustos 1974'te II. Harekât gerçekleştirilmiştir.

Ateşkes döneminde gönderilen 28'inci ve 39'uncu tümenlerin Türkiye'de kalan tank mevcutları gönderilmişti. İlk harekâttaki tecrübesizlikler yaşanmaması ve başarıdan faydalanılması istenmiştir. Böylelikle adada mevcut asker sayısı 40 bin olurken tank sayısı ise 300 adet olmuştur.⁵⁷ II. Harekâta diğer tümenlerin yanına Gösteri ve Tatbikat Alayı da katılmış ve pek çok bölgenin alınmasında öncü rol oynamıştır. 14 Ağustos günü kritik Lefke Bölgesi Muharebeleri yaşanmıştır. Tank bölüğü, piyade ile müşterek hareket ederek bir önceki çıkarma günü hatalarını tekrar etmemiş ve bölge kazanılmıştır. Bölgenin kazanımında şehit ve gaziler verilmiştir. O dönem albay olan Tuğgeneral Ahmet Demir;

“... Bir ara, ellerinin kanlar içinde olduğunun ayırđına vardım; yaralı olduğu belliydi. Hüseyin Akar'ın tankını aradım, fakat telsizi yanıt vermedi. Sesimin tüm gücüyle, en

⁵⁴ Murat Kaymakılar, “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Zırhlı Birlikler”, *Defence Turk*, 2, 11 (2022): 26.

⁵⁵ *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu*, (Harp Akademileri Basımevi, 2009), 3-23.

⁵⁶ Erbil Tuşalp, “Orgeneral Demirel'in Anıları, Benzin Sorunu Nasıl özüldü?” *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Temmuz 1989.

⁵⁷ Davud Kapucu, “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4, 2 (2020): 97.

yakınımdaki tankın komutanı astsubay Nurettin Kurdaş'a seslendim: "O tankta bir sorun var" dedim. "Hemen git, ilgilen ve bana bilgi ver." Bir iki dakika içinde geri döndü Astsubay Nurettin Kurdaş. Gözlerinden yaşlar boşalıyor, dudakları titriyordu. Birkaç saat önce kendilerine coşkuyla emirler veren çok sevdiği Teğmeni Hüseyin Akar ve Çavuş Celal Kahraman'ın cansız vücutlarıyla karşılaşmış tankta. Kanlar içindeki ellerini tankın üstünden uzatıp sallayarak bize bir şeyler anlatmaya çalışan doldurucu er Nurettin Yıldız'ın ise, yaralı olmasına karşın, şehit komutanlarının bulunduğu o tankla görevi sürdürmekte olduğunu söyledi."⁵⁸

ifadeleriyle tankçuların gözünden Barış Harekâtı'nı kısa ve net bir şekilde anlatmıştır. 16 Ağustos günü, Mağusa istikametine taarruz edilerek ele geçirilmiş ve Barış Harekâtı başarı ile tamamlanmıştır.

2.4. Barış Harekâtı'ndan Sonraki Süreç

Barış Harekâtı askeri yönden olduğu kadar savunma sanayii alanı için de bir dönüm noktası olmuştur. Kıbrıs'a yapılan müdahale sebebiyle Amerikan ambargosu uygulanan Türkiye, "milli savunma sanayii" dönemine girmiş, kendi sistemlerini Türk mühendisleri tarafından üretilme kararı almıştır. 1980'den sonraki süreç tank sınıfında, yeni tankların alımı ve modernizasyon çalışmaları gündem olmuştur. Bu dönemde kurulan ASELSAN, TUSAŞ ve HAVELSAN tank modernizasyonlarında yükleyici firma görevini üstlenmiştir.⁵⁹ Devlet-ordu-savunma sanayii üçgeninde iki konu tartışılmıştır: Envanterdeki tanklar eski olduğu için modernize edilmesi kayıp zaman olarak görülmüştür. Diğer yandan ise yeni tanka ayrılacak bütçe ile mevcut tankların iyileştirmeleri yapılabilir görüşü hakimdir.⁶⁰ Bu görüşmelerin sonucunda hem modernizasyon hem de tank alım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bu dönem gerçekleştirilen tank modernizasyonu çalışmaları aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Menşei	ABD
Ağırlık	54 ton
Silah Sistemi	Ana silah 105 mm x 1 uçaksavar x 1.62 mm makineli tüfek
Mürettebat	4

⁵⁸ Cemal Borandağ, 14 Ağustos 1974 Kuzey Kıbrıs (Tuğgeneral Ahmet Demir'in Anıları), Emekli Albay Cemal Borandağ Resmi Sitesi, 16 Ağustos 2020.

⁵⁹ Hüsnü Özlü, "Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Ambargonun Sonuçları ve Ulusal Savunma Sanayimizin Gelişimine Etkilerinin Değerlendirilmesi", 10. Askerî Tarih Semineri Bildirileri, (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Eğitim Başkanlığı Yayınları, 2006), 189.

⁶⁰ Sadık Haksever Mönch, "Tank Modernizasyonu", *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 2, 1 (1988): 10.

Hareket Sıası ⁶¹	499 km
Azami Hız	48 km
Genişlik	363 cm
Yükseklik	328 cm
Sudan Geçiş	Hazırlıksız ⁶² : 122 cm Hazırlıklı: 240 cm
Stabilizasyon ⁶³	Yok
Motor	Dizel
Modernizasyon Yılı	1982

Tablo-4 M48A5T1 tank modernizasyonu.

Menşei	ABD
Ağırlık	54 ton
Motor	750 BG
Yakıt Kapasitesi	1457 Lt.

⁶¹ Hareket sıası, yakıt deposunun tam dolu halindeyken gidebileceği maksimum kilometredir. Arazide ve asfalt yolda aynı yakıt miktarı tüketilmemekle birlikte arazide daha fazla yakıt tüketilmektedir.

⁶² Sudan hazırlıklı geçiş; tankın dolma hidroliğini çalıştırması, kule tecrit çantasını şişirmesi, zırh kapaklarını kapatması, egzoz çıkışlarını kapatması vb. hazırlıklar yapılarak su alanlarından geçmesi anlamına gelmektedir. Hazırlıksız geçiş ise bu gibi teknik işlemlerin yapılmadan direkt su alanları ile temas etmesi anlamına gelmektedir.

⁶³ Stabilizasyon dikey ve yatay olarak ikiye ayrılır: Dikey stabilizasyon, tankın hareket halindeyken arazi şartlarından etkilenmeden hedefe odaklanmasıdır. Yatay stabilizasyon ise tank hareket halindeyken kulenin gövdeden bağımsız hareket ederek hedefe yönelmesini sağlamasıdır.

Silah Sistemi	Ana silah 105 mm x Uçaksavar x 1 adet makineli tüfek
Genişlik	363 cm
Yükseklik	324 cm
Mürettebat	4
Hareket Sırası	499 km
Azami Hız	48 km
Sudan Geçiş	Hazırlıksız: 122 cm Hazırlıklı: 240 cm
Stabilizasyon	Var
Eklemeler	Lazer telemetre, dijital hesaplayıcı, silah stabilizasyonu ve termal görüş cihazı
Modernizasyon Yılı	1987 yılı itibariyle TSK hizmetine verilmiştir. Günümüzde eğitim ve tatbikat maksatlı ana muharebe tankı olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Tablo-5 M48A5T2 tank modernizasyonu.

Türkiye-Almanya arasında gerçekleşen askeri yardım paketi 1982-1983 yıllarında mutabakata varılmış ve EMES 12A3 atış kontrol sistemine sahip Leopard 1A3 tankı satın alınmıştır.⁶⁴ 1960'lı yıllarda üretimi başlayan tam tırtıllı ve alçak silüetli muharebe tankı, Leopard 2A4 modeline kadar zırhlı birlikler içerisindeki en modern tank olma özelliğini

⁶⁴ "Tank ve Zırhlı Araçların Tarihi", *ASELSAN Dergisi*, 105 (2020): 9.

taşımaktadır. Kule dizaynı olarak diğer tank modellerinden farklı bir yapıya sahiptir. Almanya bununla birlikte, 600 milyon dolarlık malzeme yardımında bulunmuştur.⁶⁵

Menşei	Almanya
Ağırlık	42 ton
Hareket Sıası	600 km
Azami Hız	62 km
Mürettebat	4
Genişlik	337 cm
Sudan Geçiş	Hazırlıksız: 120 cm Hazırlıklı: 225 cm
Stabilizasyon	Var
Silah Sistemi	Ana silah 105 mm x 7.62 mm uçaksavar x 62 mm kule makineli tüfeği
Kullanım Yılı	1983
Leopard 1A1'den farkı	Köşeli kule ve gece görüş sisteminin eklenmesi

Tablo-6 Leopard 1A3T1 tank modernizasyonu.

Bu dönemde envantere yeni alınan M60A1 ve M60A3 tankları, 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı sırasında Amerika'ya verilen destek neticesinde hibe edilen tanklardır. M60 tankları esasen M48 tanklarının reorganize edilmiş halidir. Muadillerine

⁶⁵ Özlü, "II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990)", 206.

göre gelişmiş atış kontrol sistemi (AKS), termal gece görüş sistemi, lazer telemetresi ile beraber gövde ön kısma mayın temizleme silindiri ve dozer bıçak ekleme imkânı sunmaktadır. Günümüzde modernize edilerek ana muharebe tankı olarak aktif şekilde kullanılmaya devam edilmektedir.

Menşei	ABD
Ağırlık	56 ton
Hareket Sırası	386 km
Azami Hız	48 km
Genişlik	362 cm
Yükseklik	328 cm
Mürettebat	4
Stabilizasyon	Var
Silah	Ana silah 105 mm x 12.7 mm uçaksavar x 7.62 mm kule makineli tüfeği
Eklèmeler	Çakıştırmalı tip telemetre, balistik hesaplayıcı, gece görüş sistemi
Kullanım Yılı	1992

Tablo-7 M60A1 tankı özellikleri.

Menşei	ABD
Ağırlık	56 ton

Motor Gücü	750 BG
Yakıt kapasitesi	1457 Lt.
Hareket Sıası	450 km
Genişliği	363 cm
Yüksekliliği	328 cm
Mürettebat	4
Stabilizasyon	Var
Silah Sistemi	Ana silah 105 mm x 12.7 mm uçaksavar x 7.62 mm kule makineli tüfeği
Kullanım Yılı	1992

Tablo-8 M60A3 tankı özellikleri.

Tank envanteri hızlı bir şekilde büyürken, bakım ve onarım için atölyeler yetersiz kalmıştır. Bu sebeple askerî yardımların bir kısmı tamir fabrikaları için kullanılmıştır. Bu anlamda 1009 Ordudonatım Ana Tamir Fabrikası Müdürlüğü Kayseri’de ve 1010 Ordudonatım Ana Tamir Fabrikası Müdürlüğü Adapazarı/Arifiye’de açılmıştır (Alman-Türk iş birliği). Söz konusu fabrikaların faaliyetleri günümüzde aktif olarak devam etmektedir.

Soğuk Savaş Dönemi’nde eğitim, bir silah sisteminin teknik özellikleri ne kadar iyi ve modern olursa olsun profesyonel anlamda nasıl ve nerede kullanılacağını bilmeyen eğitimsiz askerlerin elinde etkisiz kalacağı fikri üzerine temellendirilmiştir. Bu nedendir ki yeni tankların sağlanması, modernize edilmesi ve bakımlarının yapılması yanında tank personelinin eğitimi çok önemlidir. İkinci Dünya Savaşı Dönemi’nde zırlı teşkillerin oluşmasında emekleri olan General Behçet Özdemir tankçılıkta eğitimin önemini “... yanında şehit düşen arkadaşına rağmen, tahammülfersa hararet veya soğukta ve her adımda rastlayacağı engel ve tuzaklarda da mücadele ederek vazifesini başaracak seviyede ruhen ve bedenen gelişmiş çelik gibi iradeye sahip insandır.”⁶⁶ sözleriyle

⁶⁶ Behçet Özdemir, *Tek Tank’tan Zırlı Orduya*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964), 3.

anlatmıştır. 1953 yılında Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı çatısı altında birleşen eğitim faaliyetleri mürettebat olarak eğitim, takım halinde ve bölük halinde olmak üzere başlıca programı oluşturmuştur. “Duyduğumu unuttum, gördüğümü hatırlıyorum, yaptığımı biliyorum”⁶⁷ parolasıyla tatbiki ve taktik eğitimler uygulanmıştır. Eğitimler genellikle okul içerisinde olup, araziye çıkılmamıştır. Okul içerisinde de simülatörler yardımıyla gerçekçi bir saha ortamı oluşturulmuştur. Tank şoförü eğitimi, nişancılık, telsiz, muhabere, takım komutanlığı, uçaksavar, makineli tüfek, tanksavar, havan gibi dersler taktik eğitim içerisinde öğrenilmiştir. Örneğin; bir hedef tayin edildikten sonra az mühimmat ile etkili imha gerçekleştirme ve mühimmat çeşidi bilgisi tank komutanına öğretilmiştir.⁶⁸ Kitabı bilgiler ise talimname ve ders notları tarafından sağlanmıştır. Milli Mücadele Dönemi’nden günümüze kadar olan süreçteki dünya ve Türkiye Tarihi dersleri öğretilmiş, dil kursları ve ihtisas kursuları açılmıştır. Talimnameler, NATO’ya katıldıktan sonra Amerikan askerî öğretileri baz alınarak kimi zamanda yabancı talimnamelerin çevirileri yapılarak temin edilmiştir.

1990’lı yıllarda Güneydoğu’da başlayan terör faaliyetleri ile mücadele konusunda da etkin bir misyon edinen tank sınıfı, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında harekâtlara katılarak milli güvenliğin kalıcılığını tahsis etmekte görev almıştır. 1995 yılında Kuzey Irak’ta milli güvenliği tehdit eden ve bölücü terör örgütü faaliyetleri düzenleyen PKK terör örgütüne karşı icra edilen Çelik Harekâtı’na katılarak ateş gücü ile destek verilmiştir.⁶⁹ Yine aynı dönemde ateş gücünden yararlanma ve caydırıcılık esası için Jandarma hudut karakollarında M48ATT2 tanklarının kullanılması kararı alınmıştır. Tunceli, Diyarbakır, Şırnak gibi şehirlerin bazı karakollarında görevli olan tank personeli tank okulu çıkışlı değil Jandarma Genel Komutanlığı’na bağlı personeller olup, sınıf eğitiminin tamamlanmasının ardından Etimesgut’ta kurs alarak bölge karakolunda görevlendirilmiştir. Konu hakkında Emekli Astsubay Kıdemli Başçavuş Kürşad Malkoç;⁷⁰

“Bahsedilen şey aslında şudur: Jandarma ile K.K.K Unsurları İş birliği Eğitimi. M48 tanklarının Jandarma’ya devri ve Jandarma personeline kullanımı gibi bir husus hiç olmadı. 1990’lar ve 2000’lerde Jandarma karakollarına tan timi gönderildi. Jandarma’ya verilen bu kurs, tankların bizatihi kullanımı değil tank ve piyade iş birliği idi. Jandarma personeli tank kullanımını bilmediği için Tuzla Piyade Okulu mezunu piyade yedek subayların bir kısmı K.K.K piyade yedek subayı olup, usta birliği Jandarma Genel Komutanlığı emrine Jandarma asteğmen olarak bu tanklı karakollara tank komutanı/ateş destek komutanı olarak görevlendirildi. Tank takımı; 1 tank astsubay – kimi zaman uzman çavuş- 3-4 tane erden oluşmaktaydı. Mürettebat gündüz dinlenir, gece tank içerisinde nöbet tutardı. 1990 senesinde dizel motorlu M48 tankı vardı, o zaman gece görüş izlemelerinde İsrail yapımı termallerden istifade ediliyordu. Gece baskınları oluyordu. Baskın yiyen bir-iki karakolda, baskın anında gece tank içerisinde mürettebat bulunmadığından dolayı tanka erişmeye çalışırken vurulanlar oldu.”

⁶⁷ “Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı”, *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 2, 6 (1988): 68.

⁶⁸ “Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı”, 69.

⁶⁹ Cenk Özgen, “Çelik Harekâtına Üzerine Hukuki ve Askeri Bir Analiz”, *Siyaset Bilimi Dergisi*, 1 (2015): 82.

⁷⁰ Emekli Astsubay Kıdemli Başçavuş Kürşad Malkoç ile 21 Aralık 2022 tarihinde yapılan röportaj.

ifadeleriyle bilgi vermiştir. Jandarma ve K.K.K arasındaki mevcut iş birliği, terörlle mücadele hususunda başarılı sonuçlar alınmiştır. Bu uygulama 2020 yılında sonlandırılmış olup günümüzde devam etmemektedir.

Soğuk Savaş Dönemi'ne ait ilginç bir anekdot bulunmaktadır: Bali Yazıcı, 1961 yılında Tank Müzesi ve Tankçı Şehitler Abidesi yapımına karar verildiği; abide için ihtiyaç olunan 3500 liranın İş Bankası Ankara Yenişehir Şubesi'nde açılacak 1101 No'lu hesaba gönderileceğini aktarmıştır.⁷¹ Yapılan araştırmalar sonucunda bahsi geçen Tank Müzesi'nin açıldığı görülürken Tankçı Şehitler Abidesi'nin yapıldığına dair bir kanıt bulunamamıştır. Konu hakkında Dr. Erhan Çifci; *"Ne Etimesgut'taki temaslarımda ne de hukukum olan tankçı subaylardan böyle bir proje hakkında bir şey duymadım. 2008 veya 2009 yılında benzer bir işe girişilerek büyük bir müze yapılması planlanmış ve bu için fizibilitesi için genç bir subay kardeşimiz görevlendirilmişti. Hatta rahmetli Bali Bey ile de görüştü kendisi. Ancak bir sonuca ulaşılamadı. Kendisinden anıt hakkında herhangi bir şey duymadım. Keza Bali Bey ile de görüşmesine rağmen sunumunda da buna yer vermemiş. Böyle bir şey olsa kendisinden duyar veya sunumunda atıf yapıldığını görürdüm. Dolayısıyla somut bir durum olmadığını söyleyebilirim."*⁷² ifadeleriyle açıklık getirmiştir. Abidenin yapımından vazgeçildiği veya teknik sebeplerden dolayı bir başka tarihe ertelendiği ihtimalleri üzerine ise herhangi bir kanıt bulunamamış ve belirsiz bir konu olarak kalmıştır.

---

⁷¹ Yazıcı, Türk Zırhlı Birlikleri Tarihi, 57.

⁷² Dr. Erhan Çifci ile 4 Kasım 2025 tarihinde gerçekteştirilen mülakat.

T. C.
M. S. B.
ZIRHLI BİRLİKLER OKULU KARARGAHI
ANKARA

PER : 1910 2-61
KONU : Şehit Tank'çılar abidesi

18/Şubat/1961

1. Okulda personelin müstesna gayretleriyle büyük hocamız General TÜRESEL adına bir tank müzesi yapılmıştır. Müzenin resmi ilişktedir. (Ek-1) zamanla tekemmül ettirilerek ideal şekline varacaktır.

2. Bu müze civarına Okul Kumandanlığınca şehit düşen Tank Subay, Astsb. ve erlerimiz adına sade fakat manası büyük bir abide dikilmesine teşebbüs edilmiştir. (Ek-2) yapılan keşfe göre (3500) liraya çıkacağı anlaşılmıştır. Bu abidenin bütün Tank, Süvari, Subay, Astsb. ve erleri yardımı ile yapılması düşünülmüş ve bu maksatla Okulda abide yaptırma Kurulu teşkil edilmiştir.

3. Başkan : Okul Kumandanı
Yedek Bşk. : Okul Kumandan Muavini
Muhasıp : Bnb. Turgut ÇATALOĞLU
Veznedar : Üçm. Bali YAZICI

Bu abideye yardım için personelden (Ne verilerse) toplanacak paraların İş Bankası Ankara Yanışehir Şubesinde açılan 1101 No.lu hesaba yollanmasıñ alaka ve yardımlarınızı arz ederim.

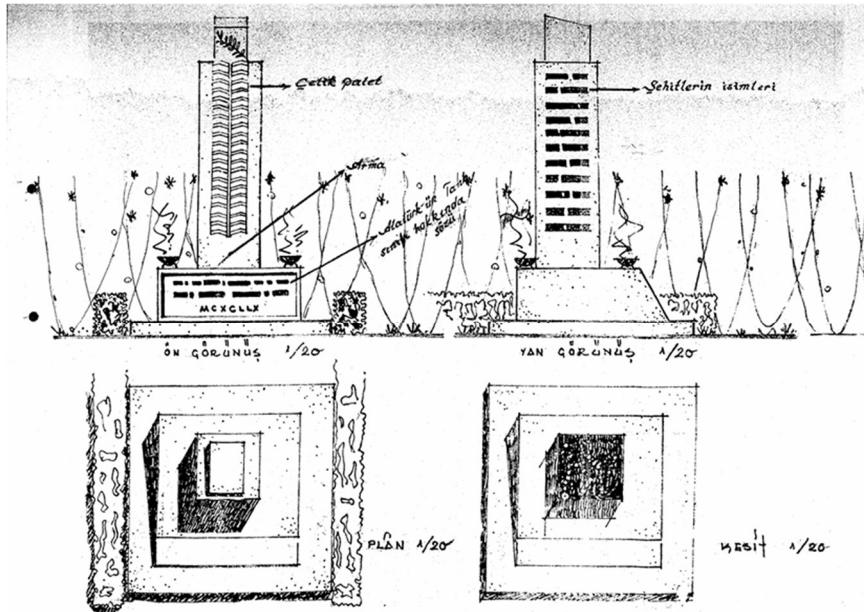
E k i : 2.

DAĞITIM :

ZHBD
Sv. D. Bşk.
Zh. Tuğ.
Zh. Sv. Alaylarına
A PLANI
Noc: Ekler Billit tahtasına asılmıştır.

[Signature]
İ. HAKKI İNCEOĞLU
Kurmay Albay
Zırhlı Birlikler Okul Kumandanı

Görsel-8 Tank Müzesi ve Tankçı Şehitler Abidesi'nin yapılacağına dair karar.

Görsel-9 Tankçı Şehitler Abidesi'nin teknik çizimi.

3. Günümüzde Tank Sınıfı

Savaşın tarihsel seyri incelendiğinde, muharebe ortamının ve harp usullerinin dönüşümünde belirleyici unsurun çoğu zaman yeni teknolojilerin ve silah sistemlerinin orta çıkışı olduğu görülmektedir. Ancak 21. yüzyıla gelindiğinde harp sahasında belirleyiciliğinin silah platformlarından ziyade bilgiye erişim, verinin işlenmesi ve teknolojinin bütüncül biçimde kullanılması üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Günümüzde hibrit savaş olarak tanımlanan çatışma ortamlarında askeri güç unsurlarının etkinliği, bilim ve teknoloji politikalarının stratejik düzeyde planlanması ve bu politikaların askeri kapasiteye dönüştürülmesi ile doğrudan ilişkili olmaktadır.⁷³ Bu çerçevede savunma sanayii, yalnızca bir tedarik alanı olmaktan çıkıp askeri caydırıcılığın sürdürülebilir harekât kabiliyetinin ve doktrinel esnekliğin temel bileşenlerinden biri haline gelmiştir.

Türkiye'de savunma sanayii alanındaki kurumsal dönüşümün temelleri 1970'li yıllarda atılmış olup devletin yönlendirici ve destekleyici rolüyle savunma sanayii şirketlerinin proje geliştirme kapasiteleri güçlendirilmiştir. 1990'lı yılların sonlarına gelindiğinde ise savunma sanayii politikaları daha planlı bir yapıya kavuşturulmuştur.⁷⁴ Yerli imalatın önceliklendirildiği ancak gerekli görülen durumlarda yabancı yatırımcıların iş birliklerine açık bir yaklaşım benimsenmiştir.⁷⁵ Alınan bu kararların, Kara Kuvvetleri'nin zırhlı birlik kabiliyetlerine yönelik modernizasyon faaliyetlerine yansımaları kaçınılmaz olmuştur. Tank sınıfı özelinde yürütülen modernizasyon ve Ar-Ge çalışmaları, ordu-sivil savunma sanayii iş birliği çerçevesinde ele alınmış; Altay AMT Projesi, M60T ve Leopard modernizasyonları Türkiye'nin zırhlı birlik doktrini günümüz harp ortamına uyarlama çabalarının somut örnekleri olarak öne çıkmıştır.

2000'li yılların başından itibaren Türk Kara Kuvvetleri envanterinde bulunan ana muharebe tanklarının modernizasyonuna yönelik sistematik bir süreç başlatılmıştır. Bu kapsamda Ocak 2002'de Leopard 1 tanklarının modernizasyonu amacıyla ASELSAN ile sözleşme imzalanmış, yürütülen çalışmalar sonucunda atış kontrol sistemleri iyileştirilerek ateş gücü ve isabet oranları artırılmıştır. Mevcut modernizasyon çalışması, tankların hizmet ömrünün uzatılması ve güncel muharebe şartlarına uyarlanması bakımından önemli bir gelişme olmuştur. Leopard modernizasyonu devam ettiği dönemde, 2007-2010 yılları arasında M60A1 tanklarına yönelik kapsamlı iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde M60T konfigürasyonuna dönüştürülerek envantere yeniden kazandırılmıştır. Bu sayede farklı nesillere ait tankların ortak ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde donanım sağlanması amaçlanmıştır.

⁷³ Frank G. Hoffman, *Conflict In The 21. Century: The Rise of Hybrid Wars*. (Virginia: Potomac Institute for Policy Studies, 2007), 43.

⁷⁴2024-2028 Savunma Sanayii Sektörel Strateji Dokümanı, Savunma Sanayii Başkanlığı, (2024), 18.

⁷⁵ Ayça Nur Aydoğan, "Savunma Sanayi Politika ve Stratejilerinin Savunma Sanayinin Yapısına ve Gelişimine Etkisi", (Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, 2021), 14.

Bir diğer önemli gelişme, 2005 yılında Almanya ile yürütülen müzakerenin sonuçlanmasıyla birlikte Leopard 2A4 ana muharebe tanklarının tedariki olmuştur. 2A4 tankları 2011 yılından itibaren TSK envanterine dahil edilmiştir. Sahip olduğu ateş gücü, koruma ve beka kabiliyetleriyle zırhlı birlikler bünyesinde uzun süre operasyonel açıdan en etkin tanklardan biri olarak yerini almaktadır.⁷⁶ Modernizasyon faaliyetleri kapsamında ASELSAN, Leopard 2A4 tanklarının bir tanesini proje tankı olarak ele almış; top-kule tahrik sistemi, atış kontrol sistemi, uzaktan komuta silah sistemi ve lazer uyarı sistemlerinin entegrasyonu ile Leopard 2NG konfigürasyonuna dönüştürülmüştür.⁷⁷ Bu proje, Türkiye'nin zırhlı birlikler alanında sistem geliştirici bir konumda olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekici bir örnek olmuştur.

Menşei	Almanya
Ağırlık	55 t
Motor Gücü	1500 BG
Yakıt Kapasitesi	1200 Lt.
Uzunluk	9.67 m
Genişlik	3.75 m
Yükseklik	2.99 m
Silah	Ana silah 120 mm yivsiz setsiz x 7.62 mm MG3 x 7.62 mm kule uçaksavar makineli tüfek
Hız	68 km
Hareket Sırası	220 km
Sudan Geçiş	Hazırlıksız: 1.2 m

⁷⁶ "Turkey unveils new Leopard 2A4 main battle tank upgrade fitted with Altay tank turret". *Defence & Security Industry Technology*. 22.01.2021.

⁷⁷ "Tank ve Zırhlı Araçların Tarihi", 13.

	Hazırlıklı: 2.25 m
Namlu Ömrü	1500 atım
Namlu Uzunluğu	5300 m
Cephane	42 adet
Kullanım Yılı	2011

Tablo-9 Leopard 2a4 tank özellikleri.

2007 yılında Türkiye ile İsrail arasında M60T tanklarının modernizasyonu konusunda iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Bu kapsamda ABD menşei M60A1 tankları modernizasyon için temel platform olarak seçilmiş, kule ve gövde yapısı korunarak muharebe kabiliyetleri kapsamlı bir biçimde geliştirilmiştir. Modernizasyon sürecinde, 1.000 beygir gücünde yeni güç grubu ve süspansiyon sistemi entegre edilerek hareket kabiliyeti artırılmıştır. Ayrıca, tanksavar mühimmatlarına karşı da ilave reaktif zırh uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Ateş gücü ve atış hassasiyetinin artırılması amacıyla 120 mm yivsiz (setsiz) namlu, stabilize edilmiş modern bir atış kontrol sistemi ve otomatik hedef takip sistemi de entegre edilmiştir.⁷⁸ Bu iyileştirmelerle M60 tankı, modern muharebe sahasının gereksinimlerine daha uygun hale getirilmiştir.

Menşei	ABD
Uzunluk / Savaş durumu	931 cm
Uzunluk / Yol Durumu	840 cm
Genişlik	405 cm
Motor Gücü	1000 BG

⁷⁸ "Türkiye Inducts Upgraded M60T Tanks As Altay Tank Enters Serial Production Phase", *Army Recognition*, 31.10.2025.

Yakıt Kapasitesi	1420 Lt.
Yükseklik	337 cm
Silah Sistemi	Ana silah 120 mm
Hareket Sırası	450 km
Azami Hız	55 km
Mürettebat	4
Modernizasyon Yılı	2007

Tablo-10 M60 T tank özellikleri.

Modernizasyon çalışmaları kapsamında ele alınan bir diğer tank modeli ise 105 mm silah sistemine sahip Leopard 1A1 tankları olmuştur. 2008’de ASELSAN tarafından gerçekleştirilen faaliyetler, tankların atış kontrol sistemleri yenilenmiş ve Leopard 1T olarak adlandırılmıştır.⁷⁹ Bu modernizasyonda ağırlıklı olarak ateş gücü ve atış kabiliyeti üzerinde durulmuş; hedef tespit, takip ve isabet oranını artırmaya yönelik sistemlere öncelik verilmiştir. Buna karşılık, tankın diğer sistemlerinde kapsamlı bir değişikliğe gidilmemiş ve mevcut kabiliyetler çoğunlukla korunmuştur.

Menşei	Almanya
Ağırlık	40 ton
Motor Gücü	830 BG
Yakıt Kapasitesi	985 Lt.
Genişlik	337 cm

⁷⁹ “The last Leopard-1 Tank modernized by ASELSAN”, *Defence Turkey*, Ocak 2010.

Yükseklik	272 cm
Silah Sistemi	Ana silah 105 mm x 3 adet 7.62 kule makineli tüfeği x sis havanı
Hareket Sıası	600 km
Azami Hızı	65 km
Mühimmat Adedi	55
Sudan Geçiş	Hazırlıklı: 2.25 m Hazırlıksız: 1. 22 m
Modernizasyon Yılı	2008

Tablo-11 Leopard 1T tank modernizasyonu.

Tank sınıfı eğitim faaliyetleri, Soğuk Savaş Dönemi'ne istinaden daha çok arazide eğitim yapma şansını elde edilmiştir. 1965 yılından itibaren Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı adıyla faaliyetlerine devam eden süreçte; Tank Okulu'nda subay ve astsubay temel kursiyerleri, yedek subay adayları, yedek astsubay adayları ve uzman erbaşlar ile mesleki gelişim kursiyerleri eğitim almaya devam etmektedir. Bununla birlikte sözleşmeli er statüsünde bulunan tank mürettebatı, Tırtıllı Araç Eğitim Alayı (Burdur) bünyesinde teşkil edilen ZMA (zırhlı muharebe aracı) ve GZPT (geliştirilmiş zırhlı personel taşıyıcı) sürücü yetiştirme bölükleri ile Türk doldurucu veya nişancı eğitim bölüklerinde eğitim almaktadır.⁸⁰

Tank kursiyerleri tank eğitiminin yanında piyade eğitimi de almaktadır. Tankın imhası veya arızası gibi tankı terk etmek zorunda kalınan olası durumlarda, personelin çatışmaya devam etmesi zaruridir. Görerek ve görmeyerek ilerleme, ateş altında ilerleme gibi temel piyade eğitimleri, hayatta kalmak ve muharebeye devam için öğretilmektedir. Bunun yanında okulda tank simülatörü üzerinde kazanılan tecrübeler, Şereflikoçhisar eğitim alanında gerçek tanklarla uygulanması ihtisaslarını pekiştirmiştir.⁸¹ Kimi konuların eğitimi ise teknoloji dışında, sahada tecrübe edilerek kazanılmış yöntemler ile desteklenmiştir. Palet ayarı yapılırken palet ayar mastarı yerine sigara

⁸⁰ Emekli Tank Albay Yakup Kütükcü ile 25 Mart 2025 tarihinde yapılan röportaj.

⁸¹ "Tank Okl.K.İğınca, 15-19 Ağustos 2022 tarihleri arasında 83'üncü Dönem Astsubay Temel (27 Asb.Çvş.) Kursu uygulamalı eğitimi K.K.Tatb.Mrk.K.İğı/Şereflikoçhisar'da icra edilmiştir", *Kara Kuvvetleri Komutanlığı*, 2022.

kullanma tekniği uygulaması çoğu zaman arazide öğrenilmektedir: Sigara ip yardımıyla uç bağlantısı arasına yerleştirilir. İp, ayar kolunda sıkılarak sigaranın ucuna değmesi sağlanır ve palet ayarı tamamlamış olur. Bu işleme sigara kalınlığının 8 cm olması sebebiyle “7-9” adı verilmektedir.

Tank birliklerine yeni katılan araçların doktrinel olarak benimsenmesini sağlamak amacıyla ilgili talimnameler ve ders materyalleri yeniden düzenlenmiş ve harekât tecrübelerine dayalı uygulama örnekleri eğitim içeriklerine dahil edilmiştir. Bu kapsamda personel seçimi makine, mühendislik ve elektronik alanlarında uzmanlaşmış kursiyer adayları üzerinden yürütülmüştür. Bir diğer husus eğitim programlarının sürekliliğine ilişkin yapılan gözlemlerdir. Önceki dönemlerde subay ve astsubayların kariyer gelişimlerini desteklemek üzere sınıfa özgü açılan kurslar, daha sonraları aynı kapsamda faaliyet gösterememektedir. Bu durum personelin kendi alanındaki uzmanlık periyodunu ve kurmay subay seviyesindeki nitelik dağılımını etkilediği değerlendirilmektedir. Eğitim merkezlerinin çok alanlı muharebe usullerine göre yeniden yapılandırılması ve teknolojik donanım ile eğitime doğrudan dahil edilmesi, tank personelinin mesleki yeterlilik düzeyini artırmaya yönelik pozitif bir adım olacağı değerlendirilmektedir.

Bakım ve onarım hususundaki süreç her tank, arızası olup olmaksızın beş yılda bir FASBAT (Fabrika Seviyesinde Bakım ve Tamirat)’a kontrol ve bakımları yapılması için gönderilmektedir. Bir tankın fabrikaya gönderilmesi ise her durumda mümkün olmamaktadır. Karşılaşılan arızalar ilk olarak teknisyenler tarafından saha bakım düzeyinde giderilmeye çalışılır. Yedek parça gerektiren durumlarda bahsi geçen parçalar sökülerek ilgili bakım sistemine sevk edilir ve yeniden işlevsel hale getirildikten sonra tanka entegre edilmektedir. Parça temini sürecinde yaşanan gecikmeler çoğunlukla süre bazlı kaynaklanmaktadır. Bu durumda tamir süresi, kişisel tecrübe ve imkana göre değişmemektedir. Tüm bu süreçte herhangi bir nakdi ödeme yapılmamaktadır fakat ödeme yapılması söz konusu olduğunda kolordunun mali şubeleri ile temas sağlanmaktadır. Organizasyonel bakım raporlamasında her tankın kendisine ayrılmış kule raporu ve gövde raporu olmak üzere iki çeşit bakım raporu bulunmaktadır. Araç üzerinde yapılan tüm bakım ve onarım çalışmaları bu raporlara kaydedilerek tabur komutanı, tank komutanı, bölük kullanıcı bakım teknisyeni, takım komutanı ve bölük komutanı tarafından imzalanarak kayıt altında tutulmaktadır.

2010 yılından sonra tank sınıfının yer aldığı askeri faaliyetlere bakıldığında gerek yurt içinde gerekse yurt dışında artan terör olaylarında aktif bir şekilde yer almıştır. 2013 yılından itibaren Hakkari, Şırnak ve Diyarbakır bölgesinde BTÖ (bölücü terör örgütü) unsurları tarafından yapılan karakol baskınları tank sınıfından da kayıplara sebep olmuştur. Ekim 2015’te Hakkari’nin Dağlıca Bölgesi’nde terörle mücadele için icra edilen operasyondan yaşanan çatışma esnasında Tank Yarbay İhsan Ejdar şehit olmuştur.⁸²

2015-2016 yılları arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde icra edilen Hendek Operasyonları, zırhlı birliklerin meskûn mahal koşullarındaki kullanımına ilişkin önemli

⁸² “Şehitlerimiz”. *Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*, Amasya İl Müdürlüğü, 17 Ekim 2015.

tecrübeler barındırmıştır. Operasyon, envanterdeki tankların modern harp ortamına daha uygun hale getirilmesi ve doktrin-askeri teknoloji uyumunun yeniden değerlendirilmesi gerektiğini gündeme taşımiştır. Özellikle cadde, sokak gibi dar alanlarda ve asimetrik tehdit ortamlarında tankların kullanımı doğrudan etkilenmiştir. Bu sebeple, icra edilen operasyonlardan sonra elde edilen saha tecrübeleriyle meskûn mahal harekâtına yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi, tank modernizasyon projelerinde şehir içi muharebe şartları dikkate alınması ve müşterek harekât anlayışının güçlendirilmesi yönünde önemli kazanımlar elde edilmiştir.

Operasyonların tamamlanmasını takip eden dönemde Türkiye'nin güney sınır komşusu olan Suriye'de ortaya çıkan siyasi ve askeri istikrarsızlık ortamı, sınır güvenliği sebebiyle sınır ötesi askeri faaliyetlerin gündeme gelmesine neden olmuştur.⁸³ Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra TSK ilk kez geniş ölçekli ve devamlılık arz eden sınır dışı harekâtlar icra etmiştir. Bu amaçla 26 Ağustos 2016 tarihinde başlatılan Fırat Kalkanı Harekâtı, 20 Ocak 2018'de Zeytin Dalı (Afrin) Harekâtı ve 2019'da başlayan Barış Pınarı Harekâtı zırhlı birliklerin farklı harekât ortamlarında etkin biçimde kullanıldığı önemli askeri faaliyetler arasında öne çıkmıştır.⁸⁴ Suriye sahasının fiziki özelliklerine bakıldığında, belirli bölgelerde tankların manevra ve ateş gücüne dayalı klasik mekanize savaş konseptinin diğer sınıflarla müşterek çalışmaya imkân verdiği görölmektedir. Bu durum, hibrit savaş kültüründe zırhlı birliklerin aktif tol üstlenmesini mümkün kılmaktadır.

Suriye'de icra edilen harekâtlar, zırhlı birlikler açısından bazı yeni uygulamaların hayata geçirilmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle harekât sürecinde tank birliklerinde görev alacak nitelikli personel ihtiyacı arttığı görölmüştür. Bu ihtiyacın karşılanması için Subay Temel Askerlik ve Subaylık Anlayışı Kazandırma (SUTASAK) ve Astsubay Temel Askerlik ve Astsubaylık Anlayışı Kazandırma (ASTASAK) programları devreye alınmış ve personel ihtiyacına kısa sürede çözüm üretmeye yönelik çalışma tertiplenmiştir. Bir diğer husus, ortaya çıkan özel mühimmat ihtiyacına yanıt vermek üzere savunma sanayii bantlarında tank mühimmat portföyünü geliştirme adımları atılmıştır. 120 mm tank mühimmatları başta olmak üzere farklı mühimmat türleri, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE) tarafından üretim hattına alınmıştır. Bu kapsamda MOD 30, MOD 301, MOD 310, HE-T, APFSDS-T ve TPCSDS gibi NATO uyumlu mühimmat tipleri TSK envanterine teslim edilmiştir.⁸⁵ Bununla birlikte, MKE tarafından ilk defa 120 mm HE-T tipi yüksek patlayıcı tank mühimmatı geliştirilmiş ve üretimi tamamlanarak teslim edilmiştir.⁸⁶ Ayrıca ROKETSAN tarafından geliştirilmiş TANOK 120 mm lazer güdümlü tank füzesi sistemi, tankların silah sistemlerine entegre edilme potansiyeli taşıması sebebiyle güçlü taarruz kabiliyeti sağlamaya yönelik olduğu değerlendirilmektedir.⁸⁷

⁸³ Emre Gündoğdu, "Türkiye'nin Yükselen Askeri Caydırıcılığının Dinamikleri (2016-2023)", *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 10, 23 (2023): 459.

⁸⁴ "Afrin Harekâtı Avrupa ve Arap Basınında", *NTV Haber*, 22 Ocak 2018.

⁸⁵ "Tank Mühimmatları", *MKE*, 2023.

⁸⁶ "Turkish defense industry produces ammunition for domestically developed tanks", *Daily Sabah*, 9 Nisan 2018.

⁸⁷ "TANOK 120 mm Lazer Güdümlü Tank Topu Mühimmatı", *ROKETSAN*, 2021.

Beyan edilen örnekler, savunma sanayii ile saha ihtiyaçları arasındaki iş birliğinin mühimmat seviyesinde de somut adımlar etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Bir başka husus, talimnamelerde yapılan düzenlemelerde görülmektedir. Uzun yıllar boyunca eğitim ve öğretim materyallerinin hazırlanmasında ağırlıklı olarak NATO doktriner yaklaşımın esas alındığı bilinmektedir. Ancak 2016'dan sonra icra edilen harekâtlardan ele edilen saha tecrübeleri doğrultusunda talimname ve eğitim materyallerinde güncellemeler yapılmıştır. Suriye'de edinilen operasyonel deneyimlerin, teknik öğretim başlıkları altında öğretime dahil edilebileceği değerlendirilmektedir. Tank personelinin kıyafeti çöl iklimine uygun olması için genellikle hâkî yeşil tulum kullanılmıştır. Yemek ve iâşe konserve, baklagil, et, meyve ve kuruyemiş ağırlıklı olup zaman zaman kendileri de seyyar mutfaklar inşa ederek yemek ihtiyaçlarını karşılamıştır. Arazide bulunan tankların bakımı için mobil onarım timi ve direkt destek takımı tertiplenerek muharebe şartlarında onarım, bakım ve tahliye işlemleri gerçekleştirilmiştir. Motivasyonu sağlamak ve aidiyetin pekiştirilmesi için "Siyah bere düşmez yere", "Yürüyen palet zafere gider" sloganlarının yer aldığı peç ve rozet aksesuarları üretilmiştir. Kütüphane ve spor alanları kurularak muharebe stresi en aza indirilmeye çalışılmış, personele sosyal yaşam imkânı sağlanmıştır. Bölge halkına günlük işlerde yardım edilmiş, çocukların okuma ve yazma faaliyetlerinde aktif olarak görev almıştır.

Suriye'deki askerî harekât, savunma sanayii açısından da önemli günlerini yaşatmıştır. İçerisinde bulunulan şartlara bakıldığında modernize edilmesi gereken M60T ve Leopard 2a4 tankları, muharebe içerisinde etkin olmakta zorluklar yaşadığı deneyimlenmiştir. Bu sebeple ASELSAN tarafından M60T Fırat Projesi başlatılmıştır.⁸⁸ 2017 yılında modernizasyon çalışmaları başlatılan M60T tankına lazer uyarı sistemi, uzaktan komutalı silah sistemi (UKSS), PULAT aktif koruma sistemi, sürücü görüş sistemi, Volkan M atış kontrol sistemi, koruma astarı, iklimlendirme sistemi⁸⁹ ve güç ünitesi eklentileriyle M60TM adını alarak görev almaya devam etmiştir. Önemli bir değişim olarak yivsiz top kullanılmıştır. Yivsiz olmasının sebebi, topun namlu çıkış hızı daha yüksek, sürtünmesi az ve barut artığının daha kolay temizlenmesidir. Göze çarpan geliştirmelerden bir diğeri de reaktif zırh kullanımının artmasıdır. Reaktif zırh, kulenin ana çatısı dışında plakalar gibi sonradan eklenen ve içerisinde patlayıcı madde bulunan ilave koruma zırh türüdür. Tank modernizasyonlarında yaygın olarak kullanılmaya başlanılmasının sebebi, askeri teknolojinin gelişmesi ile tanksavar silahlarının da imha özelliklerinin arttırılmış olmasıdır.

Tankların ihtiyacı olan iyileştirmeler yalnızca elektronik harp sistemleri ile sınırlı kalmamıştır. Hareket ve manevra kabiliyetinin sürdürülebilmesi için yetkin palet sistemlerine sahip olunması gerekmektedir. Muharebe aracının teknik yetenekleri ve harp sistemleri ne kadar yeterli olursa olsun, yürüyüş aksamaları tankı taşıyamadığı sürece muharebe sahasında istenilmeyen durumlarla karşı karşıya kalma oranı artmaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda askeri fabrikalar tarafından yeni palet, portör

⁸⁸ "M60T Modernizasyonları Tamamlandı", ASELSAN, 14 Temmuz 2020.

⁸⁹ 2024-2028 Savunma Sanayii Sektörel Strateji Dokümanı, 126.

tekeri, gergi tekeri, istikamet makarası, cer dişlisi gibi parçalar imal edilmiştir. Buna göre; M 60T / T 601, Leopard T / T 401, Leopard 2A4, Altay / T 701 palet cinsi kullanırken M48 – M60 / T 517 – T 601 ve Leopard T / T 401 cer dişlisi kullanılmıştır.⁹⁰

M60T modernizasyonunu diğer modernizasyonlardan ayıran manevi bir fark bulunmaktadır: Bu proje, herhangi bir fabrika veya tesiste gerçekteşirilmemiş olup bizzat muharebe alanında, terör örgütlerinin 2 km yakınında entegre et ve gönder mantığıyla gerçekteşirilmemiştir.⁹¹ Teleskopik periskop sistemleri ile yardımcı güç sistemlerinin entegrasyonu sürecinde, ASELSAN teknik personeli ve tank birliklerinde görev yapan askeri personelin koordineli şekilde sahada görev aldığı görülmektedir. Bu durum savunma sanayii ile muharip birlikler arasındaki iş birliği sahadaki önemini açık biçimde ortaya koymuştur. Ayrıca bu faaliyetler, zırhlı birliklerin operasyonel etkinliğin artırılmasının yanı sıra kamuoyu nezdinde de görünürlük algısını güçlendirmiştir. Son yıllarda tank sınıfının, sınıf tercihleri içerisindeki konumunun yükselmesinde özellikle son sekiz yılda icra edilen harekâtlar sırasında edinilen tecrübelerin ve modernizasyon çalışmalarının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Altay Ana Muharebe Tankı (AMT) Projesi, Türkiye'nin 1990'lı yıllarda başlattığı yerli zırhlı muharebe aracı geliştirme girişimlerinin stratejik devamı niteliğinde olup, 2017 sonrasında ivme kazanan modernizasyon programlarıyla eşgüdümlü şekilde ilerlemiştir. Milli bir ana muharebe tankı geliştirilmesi amacıyla Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) tarafından 2000 yılında resmi ihale süreci başlatılmış ve projenin kavramsal tasarımı ile prototip geliştirme safhaları başlangıçta OTOKAR tarafından yürütülmüştür. Bunu izleyen süreçte fizibilite çalışmalarını, tasarım doğrulama faaliyetleri, balistik ve hareket testleri gibi değerlendirmeler SSB koordinasyonunda tamamlanmıştır. Tankın atış kontrol sistemi, elektronik alt birimleri, komuta-kontrol altyapısı ve muharebe sistemleri büyük ölçüde yerli savunma sanayii firmalarınca geliştirilirken, güç grubu için Güney Kore merkezli Hyundai Rotem şirketi ile tedarik anlaşmasına gidilmiştir.⁹² Çoklu tedarikçi yapısı ve yüksek düzeyli entegrasyon gereksinimi, Türkiye'nin savunma bandında yerli üreticiler arasındaki eř zamanlı koordinasyon ve alt sistem bütünleştirme kabiliyetini belirgin biçimde arttırmıştır.⁹³

Altay tankı için en kritik teknik gereksinimlerinden biri, NATO sınıfı bir AMT'nin ihtiyaç duyduğu yüksek güç yoğunluğunu sağlayabilecek bir güç grubunun temin edilmesidir. Almanya ve Güney Kore ile yürütölen motor ve transmisyon görüşmeleri, ihracat lisansları, güvenlik kısıtları ve teknik entegrasyon sorunları sebebiyle beklenenden uzun sürmüş; bu durum tedarik zaman çizelgesinin ertelenmesine yol açmıştır.⁹⁴ 2018'de gerçekteşirilen seri üretim ihalesinin BMC tarafından kazanılması üzerine, OTOKAR'ın geliştirdiği fikri mülkiyet haklarının SSB bünyesinde kalması

⁹⁰ "Tırtıllı Araç Yürüyüş Aksamını", *Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü Milli Savunma Bakanlığı*, 8 Haziran 2020.

⁹¹ Ömer Çubuklu, "Ordumuza Sahada Tam Destek: M60T Modernizasyonu", *ASELSAN Zırhlı Birlikler Sayısı*, 105 (2020): 90.

⁹² "Türkiye, Güney Kore'nin K2 teknolojisine dayanan Altay Tankının seri üretimine başladı (Güney Kore)", *Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı*, 7 Eylül 2025.

⁹³ Devrim Yaylalı, "Türkiye Begins Serial Production of Indigenous Altay Main Battle Tank", *European Security & Defence*, 31 Ekim 2025.

⁹⁴ "Türkiye Delivers First Indigenous Altay Main Battle Tanks to Armed Forces", *Defense News*, 29 Ekim 2025.

koşuluyla ana yüklenici değişikliğine gidilmiştir. Bu değişiklik, proje takviminde ilave gecikmelere neden olmuştur.

Türkiye'nin dış tedarik bağımlılığını azaltma ve yerli güçlü grubun geliştirme kabiliyetini artırma hedefi doğrultusunda, BMC Power tarafından 2018 yılında BATU motoru üzerinde çalışmalar başlatılmıştır.⁹⁵ 12 silindirli, 1500 beygir gücünde dizel bir güç grubu olan BATU, ilk başarılı prototip testini 2021'de tamamlamış olup, kalifikasyon test süreçlerinin 2027'ye kadar sonuçlandırılması planlanmaktadır.⁹⁶ 2023 itibarıyla tankın arazi dayanıklılık testleri, yüksek ısı/soğuk testleri, atış testleri, güç grubu entegrasyon denemeleri ve tedarik zinciri yapılandırılması hız kazanmıştır.⁹⁷ Bu kapsamlı entegrasyon faaliyetlerinin ardından, Altay AMT'nin Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na ilk teslimatları Ağustos 2025'te yapılacağı duyurusu yapılmasına rağmen Ekim 2025'te gerçekleştirilmiştir. Böylece Türkiye, modern muharebe sahasının gereksinimlerini karşılayabilecek nitelikte yerli bir ana muharebe tankı envantere kazandırmıştır.

Menşei	Türkiye
Hız	65 km
Motor	1500 BG
Sudan Geçiş	Hazırlıklı: 2.2 m Hazırlıksız: 1.2 m
Mürettebat	4
Silah Sistemi	Ana silah 120 mm x 7.62 makineli tüfek
Süspansiyon	ISU süspansiyon birimleri
Teslim Yılı	2025

⁹⁵ "BATU", *BMC POWER*, 30 Ekim 2025.

⁹⁶ "Türkiye's Indigenous BATU Power System to Power Altay Main Battle Tank", *Türkiye Today*, 30 Ekim 2025.

⁹⁷ "Altay Main Battle Tank Enters Turkish Army Service as Türkiye Ignites Nationwide Production Phase", *Army Recognition*, 28 Ekim 2025.

Tablo-12 Altay tankı sayısal bilgileri.

Savunma Sanayii Başkanlığı'nın 2024-2028 Sektörel Stratejisi'nde, kara araçları için planlanan hedefler ve faaliyetleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.⁹⁸

“a. Farklı konseptlerde çalışan aktif koruma sistemleri geliştirilecek ve ALTAY başta olmak üzere yeni nesil zırhlı muharebe araçlarına ve envanterde yer alan ilgili platformlara entegre edilecektir. M60T tanklarına entegre edilmiş PULAT aktif koruma sistemi için ise önümüzdeki süreçte sahadan alınacak geri bildirimler ile geliştirilmesi ve etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

b. Tanklara İlave Yetenek Kazandırılması (TİYK) Modernizasyon Projeleri kapsamında, envanterdeki M60A3, M60T ve Leopard 2A4 tankları, VOLKAN yeni nesil yerli ve milli atış kontrol sistem ailesi ile donatılacaktır.

c. Ağ Destekli Yetenek Projesi çıktıları olan komuta kontrol sistemlerinin kara platformlarında kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

d. FIRAT M60T ve Tanklara İlave Yetenek Kazandırılması (TİYK) Modernizasyon Projeleri ile envanterdeki M60A3, M60T ve Leopard 2A4 tankları, 360 derece koruma sağlayan yeni nesil zırh sistemleri ile modernize edilecektir.

e. Tekerlekli/paletli farklı platformlarda kullanılabilen otomatik doldurucu, düşük geri tepmeli, yüksek ateş gücüne sahip yeni nesil kule sistemi geliştirilmesi maksadıyla projelendirme çalışmaları yürütülecektir.

f. ALTAY Seri Üretim Projesi kapsamında, insansız kuleli ALTAY geliştirilecektir.”

Savunma Sanayii Başkanlığı'nın 2024-2028 Sektörel Stratejisi incelendiğinde, kara araçları alanında hedeflenen dönüşümün yalnızca platform modernizasyonu ile sınırlı olmadığı, zırhlı birliklerin gelecekteki harp ortamına uyumunu sağlayacak bütüncül bir yetenek geliştirme anlayışının benimsendiği görülmektedir. Belirlenen hedefler zırhlı muharebe araçlarının sürdürülebilirliği, durumsal farkındalığı ve ağ merkezli kabiliyetini artırmaya yönelik çok katmanlı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu sayede Türk zırhlı birliklerinin gelecekte gerekli olan ağ merkezli, korumalı ve teknolojik olarak esnek muharebe kabiliyetine kavuşturulması sağlanmış olacaktır.

Sonuç

1934 yılından bu yana Türkiye Cumhuriyeti'nin iç güvenlik ve milli güvenlik politikaları kapsamında kritik bir rol üstlenen Türk Zırhlı Birlikleri, kuruluş dönemlerinden itibaren önemli bir dönüşüm süreci geçirmiştir. İlk yıllarda dışa bağımlı tedarik modelleri ile gelişen zırhlı sınıf, Avrupa menşeli tank ve araçlarla tecrübe kazanmış; uluslararası siyasal konjonktürün etkisiyle çeşitli ambargo ve kısıtlama dönemleriyle karşı karşıya kalmıştır. Buna karşın savunma sanayii uzmanlarının ve zırhlı birlik personelinin kesintisiz çabaları sayesinde sınıf, ulusal güvenlik mimarisinin vazgeçilmez bileşenlerinden biri

⁹⁸ 2024-2028 Savunma Sanayii Sektörel Strateji Dokümanı, 130.

olmayı başarmıştır. Bu tarihsel süreç değerlendirildiğinde, zırhlı birliklerin kurumsal gelişiminin yalnızca taktik ve teknik kapasite artışı ile değil; aynı zamanda asker-sivil iş birliği, teknolojik inovasyon ve profesyonel askerlik anlayışındaki dönüşümle birlikte ele alınması gerektiği görülmektedir. Bu nedenle çalışma, sonuç bölümünde klasik tarih anlatımı yerine kurumsal gelişim odaklı, nesnel bir değerlendirme yapmayı tercih etmektedir.

Tank sınıfı personelinin geçmişe ilişkin güçlü bir kurumsal hafızaya sahip olması, sınıf kültürü açısından önemli bir avantajdır. Kurumsal tarih bilincinin güçlendirilmesi, personelin gelişimine yönelik araştırma, yayın ve eğitim programlarının desteklenmesi önem taşımaktadır. Teknolojik dönüşüme uyum sağlayacak nitelikte modern muharebe ortamının gerekliliklerine uygun otonom kursu ve uzmanlık programlarının yetersiz kalması, zırhlı birliklerin geleceğe dönük hazırlığını sınırlayan alanlardan biridir. Özellikle 2016 sonrası sınır ötesi harekât personelin psikolojik dayanıklılığı, stres yönetimi ve kurmaylık motivasyonu gibi alanlarda ilave desteğe ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Komuta kademesinde daha kapsayıcı bir liderlik yaklaşımı ve ast-üst ilişkilerinin eğitim odaklı bir çerçevede yeniden değerlendirilmesi sınıfın verimliliğini arttıracaktır.

Günümüzde savaş ortamının yapay zekâ, insansız sistemler ve yüksek hassasiyetli mühimmatlarla şekillenmesi, tankların geleceğine ilişkin tartışmaları da gündeme getirmektedir. Kara muharebelerinin yoğun olarak meskûn mahal, dar alanlar ve uzun soluklu operasyonlar şeklinde icra edildiği yeni güvenlik ortamında klasik ana muharebe tanklarının tek başına belirleyici unsur olarak görülmesi mümkün gözükmemektedir. Bununla beraber tank sınıfının önemini azaltmak yerine yeni işlevler kazandıracak modernizasyon stratejileri geliştirmek daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. İnsansız kara araçları (İKA), hafif tank platformları ve hibrit muharebe araçlarının üretimi ile birlikte zırhlı birliklere yönelik yeni doktrin çalışmalarının yürütülmesi, sınıfın 21. yüzyılın dinamiklerine uyum sağlayabilmesi için kritik görünmektedir. Savunma sanayinin bu alanda yürüttüğü projelerin sürdürülebilir bir sınıf strateji ile desteklenmesi, zırhlı birliklerin hem caydırıcılık kapasitesini artıracak hem de operasyonel esnekliğe katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bahsedilen önerilerin dikkate alınması ve kurumsal gelişim alanlarında bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi halinde Türk tankçılığı yalnızca geçmişteki başarılarını sahiplenmekle kalmayacak, çağdaş örnekleriyle rekabet edebilen, yenilikçi ve etkin bir muharip sınıf olma niteliğini güçlendirecektir. Böylece zırhlı birlikler, tarihsel birikimlerini geleceğin muharebe ortamına uyarlanabilen sınıf kimliği sağlam ve ulusal savunma sistemine stratejik katkı sunan bir yapı olarak varlığını sürdürebilecektir.

KAYNAKÇA

1 – Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 41/148.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/86.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/89.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 6/0/19.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/105.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 5/0/115.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 101/22/3.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 108/50/12.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi (BOA), 30/18/1.

2 - Kitaplar

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Ders Notu. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2009.

Altay, Fahrettin. *Üçüncü Gazze ve Kudüs Savaşları Hatıraları*. İstanbul: 1967.

Aker, Ahmet ve Dilşen İnce Erdoğan. "İkinci Dünya Savaşı Amerikan Askeri Yardımı: Truman Doktrini ve Marshall Planı", *10. Askerî Tarih Semineri Bildirileri*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Eğitim Başkanlığı Yayınları, 2005.

Battistelli, Pier P. *Heinz Guderian*, Çevirmen: Barbaros Uzunköprü. İstanbul: Kronik Yayınları, 2021.

Çifci, Erhan. *Prusya'dan NATO'ya Türk Ordusunda Batı Etkisi (1880-1960)*. İstanbul: Kronik Yayınları, 2022.

Demirer, Mehmet Akif. *İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Türkiye*. İstanbul: TOBB, 2015.

Guderian, Heinz. *Achtung Panzer – Dikkat Tank*, Çevirmen: Erol Uğur. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2019.

Hoffman, Frank G. *Conflict In The 21. Century: The Rise of Hybrid Wars*. Virginia: Potomac Institute for Policy Studies, 2007.

Küçükerman, Önder ve Erdinç Edirne Jülide. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Ağır Sanayi Bölgesi Zeytinburnu*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2021.

Özdemir, Nuray. “Cumhuriyet Döneminde Yurttaşlık Bilincini Arttırmaya Yönelik Verilen Madalyalar”. *18. Türk Tarih Kongresi: Hatıralar, Biyografiler, Otobiyografiler, Tarihçilik*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2018.

Özdemir, Behçet. *Tek Tank’tan Zırhlı Orduya*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964.

Özlü, Hüsnü. “Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye’ye Uygulanan Ambargonun Sonuçları ve Ulusal Savunma Sanayimizin Gelişimine Etkilerinin Değerlendirilmesi”, *10. Askerî Tarih Semineri Bildirileri*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Eğitim Başkanlığı Yayınları, 2006.

Safi, Polat. *Milli İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)*. İstanbul: Kronik Yayınları, 2023.

Sarınay, Yusuf. “Türkiye’nin NATO’ya Girişi ve Türk Dış Politikasına Etkileri (1952-1990)”, *10. Askerî Tarih Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2006.

Turhal, Abdullah. *Türk Ordusunun İlk Tankı: T 26-B “Seyyar Çelik Kale”*. Ankara: FNSS, 2020.

Türün, Faik. *Kore Muharebelerinde Türk Tugayının Harekâtı ve Alınan Dersler*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1969.

Uyar, Mesut. *Savaş ve Ordu: Ordu Bilgisi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2022.

Yazıcı, Bali. *Türk Zırhlı Birlikler Tarihi*. Ankara: Zırhlı Birlikler Okulu Matbaası, 1961.

Yazıcı, Tahsin. *Kore Hatıralarım*. Ülkü Yayınları, 1963.

Zuvin, Abdullah. *1964-165 Kış Konferansları- Teksir Metin*. Ankara: Zırhlı Birlikler Okulu Eğitim ve Tümen Komutanlığı, 1969.

2024-2028 Savunma Sanayii Sektörel Strateji Dokümanı, Savunma Sanayii Başkanlığı. 2024.

3 – Makaleler

Börekçi Hüseyin. “Dünya ve Türkiye’de Tank Sınıfının Gelişimi: Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, Cumhuriyetin Yüzüncü Yıl Özel Sayısı (2023): 127-170.

Çubuklu, Ömer. “Ordumuza Sahada Tam Destek: M60T Modernizasyonu”, *AELSAN Zırhlı Birlikler Sayısı*, 105 (2020): 90-93.

Elekdağ, Şükrü. “Türkiye ve ABD: Jeo-Stratejik İlişkiler”, *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 1, 1 (1987): 30-39.

Erbaş, Zeynep ve etinkaya Goktrk, Selma. "Tank Kültürünün Türkiye'de Tezahürü (1932-1945)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7, (2022): 1509-1548.

Haksever Mnch, Sadık. "Tank Modernizasyonu", *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 2, 1 (1988): 10-20.

Gündoğdu, Emre. "Türkiye'nin Yükselen Askeri Caydırıcılığının Dinamikleri (2016-2023)", *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 10, 23 (2023): 447-468.

Kahraman, ağdaş Akif Kahraman. "Tarihsel Süreçte Savunma Planlaması Yaklaşımları ile Savunma Tedarik Sistemleri Arasındaki İlişki", *Kara Harp Okulu Dergisi*, 26, 2 (2016): 101-126.

Kapucu, Davud. "1974 Kıbrıs Barış Harekti", *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4, 2 (2020): 82-104.

Karakaş, Nuri. "Amerikan dn Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 24, 1 (2009): 21-52.

Kaymakılar, Murat. "Kıbrıs Barış Harekti ve Zırhlı Birlikler", *Defence Turk*, 2, 11 (2022): 24-30.

Kiper, Mahmut. "Paydozsuz Bir Yaşam: Selehattin şanbaşoğlu", *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Metalürji Mühendisleri Odaları Dergisi*,

Ökten, Tolga. "Askeri Alanda Devrim: Ateş Gücü – Manevra Dengesi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16, 33 (2020): 125-162.

Özlü, Hüsnü. "II. Dünya Savaşında Türkiye'ye Gelen İngiliz Heyetleri ile Yapılan Görüşmeler ve İngiltere'den Alınan Askeri Yardımların Sonuçları", *Atatürk Dergisi*, 2, 2 (2013): 57-105.

zgen, Cenk. "elik Harekâtına zerine Hukuki ve Askeri Bir Analiz", *Siyaset Bilimi Dergisi*, 1 (2015): 71-91.

"Tank ve Zırhlı Araçların Tarihçesi", *ASELSAN Dergisi*, 105 (2020): 1-91.

Yenar, Serkan. "Savaş Kavramı'nın Dönüşümü: 1. ve 2. Körfez Savaşı rneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 30, 1 (2020): 85-110.

"Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı", *Savunma ve Havacılık Dergisi*, 2, 6 (1988): 68-71.

4 - Tezler

Aydoğan, Ayça Nur. *Savunma Sanayi Politika ve Stratejilerinin Savunma Sanayinin Yapısına ve Gelişimine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, 2021.

Özlu, Hüsnü. *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayii'nin Gelişimi (1939-1990)*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.

5 – Gazeteler

“Bugün Şafakla Beraber Trakya’da Harekât Başladı”. *Akşam Gazetesi*, 17 Ağustos 1937.

“Büyük Ordu Manevraları Bugün Başlıyor”. *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ağustos 1937.

Daver, Abidin. “Milletin Bütün Kuvvet Kaynakları Harbe Hazırdır”. *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Kasım 1935.

Daver, Abidin. “Tank, Muharebe Meydanının Kraliçesi Olacak Mı?”. *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 1936.

Erenel, Latif. “Trakya’daki Manevralar Büyük İntizam İçinde Devam Ediyor”. *Tan Gazetesi*, 9 Ağustos, 1936.

“Harekât Kırmızı Tarafın Lehine Neticelendi”. *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 1937.

“Manevralar Dün Akşam Bitti”. *Son Posta Gazetesi*, 11 Ağustos 1936.

“Manevralar Muvaffakiyetle Bitti”. *Tan Gazetesi*, 11 Ağustos 1936.

“Manevralar Devam Ediyor”. *Kurun Gazetesi*, 18 Ağustos 1937.

“Kırmızı Kolordu İlerliyor”. *Akşam Gazetesi*, 20 Ağustos 1937.

“Manevralar Büyük Bir Muvaffakiyetle Neticelendi”, *Haber Gazetesi*, 21 Ağustos 1937.

Nadi, Yunus. “Trakya’daki Son Askeri Manevralarımız Münasebetiyle”. *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Ağustos 1936.

Tuşalp, Erbil. “Orgeneral Demirel’in Anıları, Benzin Sorunu Nasıl Çözüldü?”. *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Temmuz 1989.

“Yüzlerce Tank ve Tayyarenin İştirak Ettiği Manevralar Dün Gece Yarısı Başladı”. *Son Posta Gazetesi*, 8 Ağustos 1936.

6 – Web Siteleri

“Afrin Harekâtı Avrupa ve Arap Basınında”. *NTV Haber*, 22 Ocak 2018.

“Altay Main Battle Tank Enters Turkish Army Service as Türkiye Ignites Nationwide Production Phase”, *Army Recognition*, 28 Ekim 2025.

“BATU”, *BMC POWER*, 30 Ekim 2025.

Borandağ, Cemal. "14 Ağustos 1974 Kuzey Kıbrıs (Tuğgeneral Ahmet Demir'in Anıları)". Emekli Albay Cemal Borandağ Resmi Sitesi. 16 Ağustos 2020.

"M60T Modernizasyonları Tamamlandı". ASELSAN, 14 Temmuz 2020.

"Şehitlerimiz". *Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*, Amasya İl Müdürlüğü, 17 Ekim 2015.

"TANOK 120 mm Lazer Güdümlü Tank Topu Mühimmatı", *ROKETSAN*, 2021.

"Tank Mühimmatları", *MKE*, 2023.

"Tank Okl.K.İğınca, 15-19 Ağustos 2022 tarihleri arasında 83'üncü Dönem Astsubay Temel (27 Asb.Çvş.) Kursu uygulamalı eğitim faaliyeti K.K.Tatb.Mrk.K.İğı/Şereflikoçhisar'da icra edilmiştir", *Kara Kuvvetleri Komutanlığı*, 2022.

"The last Leopard-1 Tank modernized by ASELSAN", *Defence Turkey*, Ocak 2010.

"Tırtıllı Araç Yürüyüş Aksamı", *Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü Milli Savunma Bakanlığı*, 8 Haziran 2020.

"Turkey unveils new Leopard 2A4 main battle tank upgrade fitted with Altay tank turret", *Defence & Security Industry Technology*, 22.01.2021.

"Turkish defense industry produces ammunition for domestically developed tanks", *Daily Sabah*, 9 Nisan 2018.

"Türkiye, Güney Kore'nin K2 teknolojisine dayanan Altay Tankının seri üretimine başladı (Güney Kore)", *Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı*, 7 Eylül 2025.

"Türkiye Delivers First Indigenous Altay Main Battle Tanks to Armed Forces", *Defense News*, 29 Ekim 2025.

"Türkiye's Indigenous BATU Power System to Power Altay Main Battle Tank", *Türkiye Today*, 30 Ekim 2025.

"Türkiye Inducts Upgraded M60T Tanks As Altay Tank Enters Serial Production Phase", *Army Recognition*, 31.10.2025.

Yaylalı, Devrim. "Türkiye Begins Serial Production of Indigenous Altay Main Battle Tank", *European Security & Defence*, 31 Ekim 2025.

7 – Sözlü Tarih Çalışmaları

Dr. Erhan Çıfci ile 4 Kasım 2025 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.

Emekli Astsubay Kıdemli Başçavuş Kürşat Malkoç ile 21 Aralık 2022 tarihinde yapılan röportaj.

Emekli Tank Albay Yakup Kütükcü ile 25 Mart 2025 tarihinde yapılan röportaj.

EKLER

Ek 1.

1927	FT-17 Renault	Fransa
1932	T26, T27, T37 yüzücü tankı	SSCB
1939	R 35	Fransa
1940	Vickers	İngiltere
1943	Valentine T3 ve T4 Sherman, Valentine, Stuart	İngiltere Almanya İngiltere
1948	M24, M36, M32 tank kurtarıcısı	ABD
1954	M47	ABD
1964	M48, M47 kurtarıcı	ABD
1970	M48A, M48 A2C	ABD
1980	M48T5	Modernizasyon

1979 – 1987	M48A5T1	Modernizasyon
1987 – 1991	M48A5T2	Modernizasyon
1983 – 1990	Leopard 1A3T1, Leopard 1A1	Almanya
1992	M60A1, M60A3	ABD
2005 – 2010	Leopard 1T	Modernizasyon
2006	Leopard 2A4	Almanya
2008	M60T	Modernizasyon
2025	Altay	Türkiye

Tablo-13 Zırhlı Birlikler envanterinde yer almış tankların tarihçesi.

Ek 2.

Tank Asteğmen Ali Yavuz Yüce	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Er Mustafa Soğancı	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Er İbrahim Köse	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Çavuş Mustafa Din	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Onbaşı Şefik Nur	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Onbaşı Recep Pekmezci	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Üsteğmen Yavuz Sokullu	Kıbrıs Barış Harekâtı

Tank Kıdemli Başçavuş Mehmet Macit	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Yüzbaşı Ramiz Turan	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Asteğmen Feyzullah Taşkınsoy	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Kıdemli Başçavuş Mehmet Yavuz	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Kıdemli Başçavuş Halim Şahin	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Üsteğmen Alpay Başaran	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Onbaşı Mehmet Kara	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Er Yakup Gülen	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Teğmen Hüseyin Akar	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Çavuş Celal Kahraman	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Çavuş İsmail İnal	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Er Recep Karaköse	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Er Zekeriya Çetin	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Er Osman Erhan	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Er Şefik Nur	Kıbrıs Barış Harekâtı
Tank Yarbay İhsan Ejdar	Hakkari

Tank Binbaşı Fikret Aksungur	Van
Tank Teğmen Ahmet Hamgir	Kıbrıs
Tank Teğmen Ali Emre Fırıncioğulları	Suriye
Tank Teğmen Cihangir Çubukçu	Suriye
Tank Teğmen Doğuş Uran	Kıbrıs
Tank Kıdemli Üstçavuş İbrahim Torun	İstanbul
Tank Uzman Çavuş Ercan Çelik	Suriye
Tank Uzman Çavuş Mahmut Uslu	Suriye
Tank Uzman Çavuş Mehmet Şahin	Suriye
Tank Uzman Çavuş Ufuk Aktoğ	Suriye
Tank Uzman Çavuş Fırat Karaca	Suriye
Tank Uzman Çavuş Taner Kart	Suriye
Tank Uzman Onbaşı Halil İbrahim Aygöl	Suriye
Tank Sözleşmeli Er Nurullah Seçen	Suriye
Tank Sözleşmeli Er Ömer Akkuş	Suriye
Sözleşmeli Er Kander Babür	Suriye

Tank Uzman Çavuş Selçuk Kurt	Suriye
Tank Kıdemli Üstçavuş Fatih Coşkan	Suriye
Tank Çavuş Ahmet Suna	Suriye
Tank Sözleşmeli Er Mert Otal	Suriye
Tank Uzman Onbaşı Engin Abay	Suriye
Tank Uzman Çavuş Mehmet Şahin	Suriye

Tablo-14 Tank sınıfı şehitleri isim listesi. Mevcut tablo, açık kaynaklar üzerinden yapılan bireysel araştırmalar doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu nedenle tabloda yer alan bilgilerin sınırlı olduğu ve bazı eksiklikler içerebileceği düşünülmektedir. Konunun kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesi için gerekli kurum ve kuruluşların geniş ölçekli çalışmalar yapması önemli katkıların sağlanacağı değerlendirilmektedir.